Anul XXIX Octomvrie–Noemvrie 1939 Nr. 10–11

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCĂ

Redactor: Prof. Dr. GRIGORIE T. MARCU

ATITUDINEA PREOŢIMII NOASTRE FAŢĂ DE EVENIMENTELE ACTUALE

— NOTE PE MARGINEA UNOR ÎNDEMNURI ARHIEREŞTI —

De Diacon Dr. GRIGORIE T. MARCU
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

După abia două decenii de pace aproximativă — care aşa şubredă cum a fost era oricum de preferat răsboiului — o nouă încăierare mondială ameninţă să asmuţă una asupra alteia seminţiile pământului. Răsboiul este actualmente o stare de fapt între cele mai puternice şi mai civilizate popoare ale bătrânului nostru continent. Celelalte, cu ochii în patru şi cu degetul pe trăgaciu, pândesc la hotare într'o încordată aşteptare. Cerul Europei, încruntat cum n'a mai fost de mult, prevesteşte „vreme tare" şi sufletele oamenilor sunt mai împovărate de griji ca oricând altă dată. Toată lumea ştie când şi de unde a pornit furtuna; nimeni — nici chiar cele mai încercate „oracole" ale diplomaţiei continentale — nu pot prevedea când şi unde se va sfârşi. Iar cât priveşte pricinile cari au stârnit viscolul acesta cumplit din culcuşul în care am fi vrut să-l ştim ferecat pe veci, nu găseşti doi inşi cari să se potrivească în păreri. Un lucru e absolut sigur: obştea celor mulţi şi anonimi, din toate ţările, precum şi conducătorii pătrunşi de înfricoşata răspundere ce le apasă nu numai pe umeri ci mai ales pe conştiinţă, nu vreau răsboiul. Tineretul care nu coborâse încă din leagănul copilăriei când răsboiul trecut era în toiu şi deci n'a simţit fâlfâind pe deasupra creştetului lui aripa ucigătoarei urgii care a răvăşit omenirea şi a semănat pre-

tutindeni jalea şi pustiul, îl detestă fiindcă-i monstruos şi oribil. Cei vârstnici au experimentat în toată cruzimea ei prăpăstioasa prăbuşire din starea de prosperitate şi bună-linişte în aceea de mizerie şi nesiguranţă şi odată ajunşi la limanul păcii, nu-şi mai pot dori nici lor, nici urmaşilor şi vrăşmaşilor lor reîntoarcerea acelor vremuri înspăimântătoare, a căror simplă rememorare îţi provoacă gust de amărăciune în cerul gurii, îţi îngheaţă sângele în vine şi-ţi striveşte inima. Până şi bărbaţii apţi să poarte arma trebue să fie din cale-afară de scârbiţi de-un răsboiu care bizuindu-se exclusiv pe rafinata tehnică a distrugerii prin maşină, anulează aproape cu desăvârşire frumuseţea cavalerească a actelor de bravură şi eroism individual şi îşi alege victimele — cu o diavolească predilecţie — maicuseamă dintre neputincioşii, bătrânii, femeile şi copiii rămaşi în dosul frontului.

Pe lângă aceste obiecţiuni antebelice purcese din consideraţiuni pur omeneşti, creştinii cu inimă curată şi cu temere de Dumnezeu mai au de formulat şi altele. Toată această expediţie a nimicirii şi a morţii se desfăşoară în sânul şi cu concursul unei omeniri pentru care a sângerat Hristos.

Şi mai ales împotriva ei.

Deasupra tuturor triumfurilor şi beneficiilor cari pot rezulta dintr'un răsboiu cumplit — şi numai aşa poate fi un răsboiu actual — stărue severă ca o mustrare şi grea ca păcatul *paguba* care le depăşeşte pe acestea. Căci răsboiul se soldează totdeauna — astăzi cu atât mai vârtos — nu numai cu morţi, răniţi, văduve, orfani şi pierderi în materiale, ci şi cu *invalidităţi de ordin moral şi sufletesc*. Dacă cele dintâi se mai pot uita şi repara cu vremea, apoi nu e mai puţin adevărat că trebue să treacă decenii şi poate veacuri ca să le îndreptezi pe celelalte, căci rana sufletului se tămădueşte totdeauna mai anevoe decât cea a trupului. Generaţii întregi vor purta în inimile lor germenele disoluţiilor sufleteşti care le va roade fiinţa şi le va prăvăli în prăpastia pierzării. Satan va rânji satisfăcut pe ruinele însângerate şi fumegânde ale unei omeniri care a asudat atâta ca să birue urcuşul progresului material încât a uitat aproape cu desăvârşire că şi *cultura sufletului* trebuia sporită în

aceeaşi măsură. Eu unul, aici văd cauza ultimă a unui răsboiu între oamenii veacului douăzeci. Ameţită de viteza veacului, lumea trebuia s'ajungă fatal la această tragedie fiindcă nu s'a îngrijit să-şi înalţe şi viaţa sufletească tot cu aceeaşi viteză. Minciuna materialistă şi atee nu putea primi o lovitură mai răsbunătoare ca aceasta şi doctrina creştină despre relaţia firească dintre trup şi suflet, dintre materie şi spirit, dintre vremelnic şi veşnic, o mai splendidă, mai inbatabilă şi mai cuceritoare confirmare. Marii mistici ai creştinătăţii, — cari propovăduiau fuga de lume, de înţelepciunea ei şi de-ale ei zădărnicii — astăzi sunt mai actuali ca oricând. Căci aşa ne-ai făcut, după Tine Doamne, Doamne, şi neliniştit este sufletul nostru pânăce se va odihni întru Tine.

Atitudinea pe care ni-o impune calitatea noastră de români faţă de greul zilelor de-acum, este întru totul conformă cu mărturisirea ce am făcut-o ca oameni şi ca creştini. N'avem de luat dela nimeni nimic. Avem totul de apărat. Inţeleapta prevedere a Suveranului şi măsurile luate de Guvernul Ţării, ne ţin departe de învălmăşala în care s'a aruncat o parte din continentul nostru, ne asigură pacea la hotare şi pacea dinlăuntrul lor. Toată suflarea românească le aprobă şi le susţine — din toată inima. Astfel încât, ca naţiune, putem striga'n auzul întregei lumi convingerea noastră nestrămutată că oamenii se pot înţelege întreolaltă în alt limbaj decât cel al armelor şi prinurmare, au datoria sfântă de-a opri cu un ceas mai de vreme vărsările de sânge cari au inceput să mânjască — a câta oară? — obrazul Europei. Cu seninătatea îndurerată a celor scutiţi de pârjolul răsboiului, dar nu nesimţitori faţă de ororile lui, noi nu încetăm să ne rugăm Părintelui milelor, întru frângere de inimă, „pentru pacea a toată lumea..." Pe de altă parte, ca mădulare ale neamului românesc, trebue să ne dăm silinţa să consolidăm pacea de care ne bucurăm, să ne arătăm vrednici de ea, s'o susţinem şi s'o menţinem cu toată căldura sufletului nostru şi cu toate puterile noastre de muncă. Pacea cu lumea dinafara hotarelor, e în grija conducătorilor noştri de stat; cea dela hotare, în a trupelor de acoperire cari stau gata pe poziţii; cea dinlăuntrul lor, e lăsată în seama noastră a tuturora.

Şi mai ales în seama preoţimii noastre.

Activitatea ei pastorală trebue să se acomodeze împrejurărilor. Preotul trebue să se facă tuturor toate, ca pe toţi să-i dobândească — căci de-aceea e preot. Care trebue să fie atitudinea sa faţă de evenimentele actuale, a arătat I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului, în cadrul celei mai recente consfătuiri intime cu clerul dela centrul Mitropoliei noastre.

Cu toată încordarea pricinuită de situaţia internaţională, întrunirea care a avut loc la Reşedinţa mitropolitană îndată după isbucnirea răsboiului, n'a încetat să fie ca şi în trecut un prilej de întărire duhovnicească pentru inimă şi-o despletire de lumină curată pentru mintea participanţilor. Peana noastră vrea să fie şi de astă dată alvia netedă prin care inepuizabila doză de optimism şi încredere creştinească de care dispune şi cu care ne încurajază Arhipăstorul, să se scurgă întreagă deadreptul în inimile preoţilor Săi, iar de-acolo să se reverse ca o ploaie binefăcătoare asupra păstoriţilor lor.

Increderea în ajutorul lui Dumnezeu şi'n purtarea lui de grije, trebue să fie în orice împrejurare cea mai scumpă comoară a păstorului de suflete. S'o aibă'n sufletul său şi s'o dea şi altora. Mai ales acum, numărul celor cari simt trebuinţă de ea, e considerabil. Preotul să nu aştepte să vină credincioşii să i-o ceară. Mulţi vor alerga la el după stâmpărătoarea băutură a întăririi duhovniceşti. Multora va trebui să le-o îmbie preotul. Credinţelor slabe trebue să le ajutăm cu tăria credinţei noastre. Din faptul dimineţii şi până'n seară, din uşile altarului, la casa parohială, la vorbă'n drum şi la ei acasă, în toată bunăvremea şi pretutindenea, preotul trebue să stea de veghe, să mângâie, să încurajeze, să întărească şi să'ndrepteze pe toţi şi pe toate. Armamentul lui şi-l culege din milele cu cari ne-a cercetat Cerul, din scoarţele istoriei neamului, din plenitudinea de viaţă a satului şi din adâncimile fără fund ale sufletului omului. Păstoriţii săi trebue să audă iară şi iară că neamul românesc a avut parte mereu de „graţia" suferinţelor dealungul sbuciumatei sale „curgeri" pe unda istoriei. Dumnezeu nu ne-a părăsit însă nici odată. De ce ne-ar părăsi acum? Sau: cum trebue să ne purtăm ca să nu ne lapede dela faţa Sa? Să avem încredere în ajutorul Lui şi'n puterile de viaţă ale

neamului nostru. Suntem un popor tânăr. Avem un viitor. Dumnezeu nu ne va prăbuşi în pulberea drumului care duce — exclusiv prin El — la culmile ce ne-au fost pregătite. In vâltoarea răsboiului trecut s'au destrămat şi năruit împărăţii uriaşe, cu tradiţii milenare şi cu o istorie tot atât de îndelungată. Noi, cei mici şi trudiţi, am răsbit deasupra, am ajuns la liman teferi şi mai tari decum eram. *Increderea în Dumnezeu şi'n vrerile de mai bine ale neamului nostru* să comande toate detaliile activităţii pastorale a preoţimii noastre nu numai în împrejurări excepţionale ca acelea pe cari le petrecem actualmente, ci maicuseamă în vreme de răsboiu. Imi place să cred că am fost înţeles: preotul trebue să dea un tâlc religios evenimentelor actuale, cu orice prilej. Prilejuri i se dau multe. Bine este să nu aştepte ivirea lor, ci *să le caute*. Acestea, *în general*.

Cât priveşte *detaliile* activităţii pastorale, Arhipăstorul nostru a indicat multe. Inalta-i vrere nu obligă pe nimeni să se mărginească *numai* la îndeplinirea lor, ci se va bucura foarte de tot ceeace un preot sau altul va găsi de cuviinţă că ar mai putea face — şi *face!* — în cercul său de activitate. Credincioşii vor dobândi cu atât mai multă folosinţă dacă Hristos va fi pururea prezent în mijlocul lor, Biserica nu va avea decât de câştigat de pe urma râvnei şi devotamentului preoţilor ei, iar prestigiul lor tot aşa. Pururea prezent în parohia sa în vreme de răsboiu ca şi 'n vreme de pace — numărul celor transferaţi în garnizoane fiind destul de redus — preotul este îndatorat să desvolte o activitate continuă şi neîncetat să stee de veghe ca şi când ar fi pe front. Pentru el lupta nu se sfârşeşte niciodată; frontul lui din parohie e pururea în stare de alarmă. Orice armistiţiu contractat şi acceptat de el însemnează un răgaz dat păcatului să-şi organizeze atacurile şi să atace chiar. Aceasta însemnează că, la dreptul vorbind, vremurile tulburi nu pricinuesc o sporire a îndatoririlor lui, ci cel mult o înteţire a lor. Preotul care se sfarmă în toată bunăvremea ca să-şi are brazda duhovnicească cu cel mai bun câştig pentru Biserică şi pentru păstoriţii săi, n'are nevoie nici de această înteţire: primejdia îl găseşte în arie curată, nu în ogor înţelenit. Indemnurile Arhipăstorului ţintesc să ajute pe fiecar slujitor al altarului să fie *aşa* — nu altfel. Urmeze-le deci — precum urmează. Şi mai mult decât atât!

Fără să le ascundem seriozitatea evenimentelor, îi voiu face pe oameni să fie mai serioşi. Nu-i alarmăm. Dimpotrivă, îi apărăm de alarmişti, de ceice se pretind „totdeauna bine informaţi" şi-i desvăţăm de năravurile provenite din uşurătate. In timp de răsboiu, imaginaţia oamenilor e mai aprinsă, mai agitată ca alteori. De-aici temerile puerile, şoaptele descurajatoare şi minciunile de tot felul. Celce are un reazim în Dumnezeu şi 'n sufletul său de om chibzuit, ştie ce se cade şi ce nu se cade să vorbească. Celorce nu-l au, să li-l dăm cum ne pricepem mai bine. Să nu uităm mai ales tonicul pururea eficace al *rugăciunii*, care trebue să fie mai fierbinte ca altădată. Şi ea este de fapt, dela sine. Sufletul omului, din păcate, se îndreaptă cu toată ardoarea către Dumnezeu maicuseamă atunci când se simte la strâmtoare. Atunci mâinile se împreunează pentru rugăciune mai ades şi mai încleştate ca'n vremuri de pace şi berechet.

Sfintele Taine şi ierurghii să le punem în lucrare pentru a apropia lumea de Biserică. Ar fi interesant de ştiut câţi dintre preoţii noştri au spovedit şi cuminecat pe bărbaţii chemaţi sub arme, câţi le-au înălţat moralul, câţi au ieşit cu satu'ntreg să-i petreacă până'n deal la curmătură? Intrebarea o pune Arhipăstorul nostru. Bucuria Lui ar fi negrăită să primească din toate părţile un răspuns afirmativ.

Predica deasemenea să se acomodeze împrejurărilor. Ea trebue să fie o predică pentru vreme de răsboiu, adică să înalţe, să încurajeze, să zidească, să deştepte în fiecare ins râvna sfântă de-a ajutora în mod efectiv familiile lipsite de braţul celui plecat la datorie şi să informeze asupra mersului evenimentelor. Această ultimă cerinţă se poate îndeplini separat. In cursul răsboiului trecut — spunea I. P. Sf. Sa — unii preoţi au deprins obiceiul de a face la sfârşitul sf. slujbe, din uşile altarului, un scurt istoric privitor la mersul evenimentelor, un fel de „buletin al răsboiului". Iată o idee care poate fi generalizată.

Pastoraţia individuală, vizitarea credincioşilor pe la casele lor — fără ceremonii complicate — trebue înteţită. Preotul va avea prilejul să constate şi să audă multe, să mângâie pe cei rămaşi, să îndrepte neajunsuri, să citească o scrisoare dela cel plecat şi să-i răspundă. O vorbă bună spusă

fiecăruia la momentul potrivit, e maicuseamă acum adevărat măr de aur în vas de argint.

Catehizația în școală să lase laoparte formalismul sterp și atât de dăunător care s'a sălășuit pe alocuri. Copiii au dreptul la lecții cari să le încălzească inima, să le cultive idealul de jertfă și râvna spre tot lucrul bun.

Societățile religioase din parohie vor fi îndrumate să-și potrivească activitatea după ceasul vremii. Reuniunile de femei să facă operă de samaritean. Societățile „Sf. Gheorghe" ale tineretului, trebue să se împărtășască de-o atențiune specială din partea preotului. Nicăieri nu puiază păcatul cu atâta ușurință și nicăieri nu lucrează deprinderile rele cu mai multă virulență decât între flăcăii și fetele rămași fără tați. Fie-le preotul tată bun și ocrotitor tuturor. Indemnurile date la vreme, distribuirea foilor și cărțuliilor cu cuprins religios moral, pot preveni multe căderi, în toate straturile populației sătești.

Tuturor și în tot locul le vom da sfatul să fie ascultători față de autorități, să se poarte ca oameni de ordine și ca buni români și să ia aminte cum se comportă cei de alt neam și de altă credință, înfierând lipsa de loialism față de Biserică și stat cu toată strășnicia — dar și cu toată corectitudinea. Fiecare să știe tot ce spune, dar să nu spună tot ce-l tae capul.

•

E greu, fraților preoți? Toate lucrurile mari sunt grele. Voi îndepliniți o faptă mare în viața actuală a neamului nostru: îl țineți legat de Cer și de glie, cu o egală dragoste. Ceice fac fapte mari, nu se vor chema oameni mici nici în veacul de-acum, nici în împărăția ce va să fie.

Și cine știe de nu vor veni vremuri mai grele ca cele de-acum. „Necunoscutele" situației internaționale s'au înmulțit simțitor și au diferite culori. Fiți gata, cu popor cu tot. Astăzi ni se cer sforțări normale. Mâine ni s'ar putea cere mai mult decât atât. Adică nu numai jertfirea pentru țară, ci și pentru *credință.*

In Hristos, Cel ce ne îmbracă întru putere, noi toate le putem face cu inimă bună — și până la capăt.

PROPAGANDA UNAŢIEI IN MUNŢII APUSENI[1]

De Prot. Dr. SEBASTIAN STANCA
Consilier episcopesc, Cluj

— ROŞIA —

Popa Zachei, unit din Roşia, are pricină cu popa ortodox Ion Vasinca, pentru două femei măritate cu doi ortodocşi şi acestea după măritiş s'au alipit de biserica ortodoxă. Una rămânând văduvă şi urmând să se mărite, popa Zachei cere lui Vasinca să nu o cunune fiind trecută dela uniţi la neuniţi. Vasinca îi răspunde: *„Tocma protopopu să fie de faţă încă eu nu las şi de vreai vom arăta şi altecelea care sânt necurate"*. La acestea răspunde popa Zachei: „N'am dat eu acea putere şi întărire legii unite că dacă neunitul prin căsătorie sau pentru altă pricină au trăit cu sf. taine să rămâe acolo (unit) şi aşa precum n'am dat eu aşa nu o poci eu lua şi astupa... Cu aceia nu te poţi mântui că le-au silit bărbaţii a se cumineca la neuniţi... Zici că veţi fi siliţi şi D-voastră a scrie, puteţi da n'aveţi ce..." (27 Septemvrie 1824).[2]

După un an şi jumătate popa Zachei face arătare, formală, la prot. Şuluţiu împotriva lui Ion Vasinca. Cenuşă Vernica şi Mărdan Marişca măritate după ortodocşi şi murind, pe amândouă le-au îngropat popa Vasinca şi nici clopotele nu le-au tras la uniţi. „La această întâmplare eu cu jele mă uitam dintr'un vârf de dâmb". Văduva Ana Jurca s'a măritat cu un ortodox şi a cununat-o Vasinca „peste două tudumanuri ale mele în scris trimise... ci se laudă cumcă nici pe ale D. Prot. nu vrea a se uita". Murind femeea Anişca, Jurca I. Ştefan, măritată cu un ortodox, a îngropat-o tot popa neunit. O fată unită mărităndu-se cu un fecior ortodox popa Zachei n'a vrut să se ducă la încre-

[1] Vezi „Revista Teologică" XXVII, 1937, p. 213 urm., 269 urm. şi XXVIII, 1938 p. 336 urm.

[2] Ms. 653.

dinţare şi aşa a cununat-o Vasinca şi a tras-o la ortodocşi. „Dându-i tuduman prin crâsnic au răspuns că nu-l doare capu de aceea". Jurca Ion, ortodox, fiind cununat cu o unită a făgăduit că se va pleca în partea unită. Murindu-i femeea şi luând o ortodoxă, popa Vasinca l-a tras iar la biserica ortodoxă. Popa Zachei cere protopopului Şuluţiu „a face mijlocire după înaltele porunci a se pune hotărâre lui Ion Vasinca până unde i se cade a-şi lăţi aripile sale". (25 Februarie 1826).[1]

Şuluţ raportează în aceiaş zi Consistorului din Blaj că Ion Vasinca „atâta e sumeţia *cât nebăgând în seamă nici Prea Inaltele Porunci, nici oprelişteа parohului nostru, cu puterea şi orbeşte se îndeasă la ai noştri*". Cere deci „mixtam investigationem" pentru contenirea acestor prevaricaţii (25 Februarie 1826).[2]

Consistorul din Blaj reclamă cauza la episcopul Moga (9 Aprilie) iar acesta cere dela Ighian să cerceteze şi să ia dela popa Vasinca „răspuns de mântuinţă" (6 Mai 1826 Nr. 224)[3] Vasinca răspunde că afirmaţiile lui popa Zachei nu-s adevărate. Toate persoanele amintite au fost întotdeauna ortodoxe, cum arată şi protocoalele şi au trăit totdeauna cu tainele ortodoxe. Părintele Zachei ar face bine să nu mai umble cu astfel de lucruri *„că la mine nu se află bărbat cu două mueri ca la frăţia sa şi aceste mai bine să le pue jos că eu nu umblu să-mi fac lege cu deasila... că pe ai mei poporeni voi arăta că i-au jurat pe cruce ca să-i fie uniţi...* dar eu nu umblu cu bârfe cum văz că face Dlui" (26 Iunie 1826). Vasinca se prezintă la Sibiu şi îşi dă demisia din postul de administrator prot. Om ambiţios, s'a simţit jignit şi n'a mai vrut să funcţioneze. A cerut însă episcopului să-i restitue cei 15 galbini pe cari i-a dat pentru singhelie. Episcopul nu găseşte nicăiri urmă de aceşti bani. Vasinca spune că i-a dat lui Nicolae Moga, nepotul episcopului. Acesta se vede că nu i-a vărsat la casierie. Episcopul, fără nici o vorbă, îi restitue cei 15 galbini şi Vasinca „cum au primit banii sau şters ca din puşcă".

Episcopul îngrijat să nu facă şi acesta vre-o năsbâtie ca Nic. Gherman dela Lupşa scrie imediat lui Ighian să

---

[1] Ms. 654. [2] Ms. 655. [3] Ms. 656.

întrebe pe Vasinca de ce s'a supărat, îl învinueşte pe Ighian că de ce l'a recomandat să fie adm. prot. şi cere ca el să caute să-l îmblânzească şi să-l domolească şi să-l întrebe de ce nu şi-a lăsat feciorul la cursul teologic, doar el, episcopul avea de gând să-l facă popă la Ocoliş şi de va fi destoinic, mai târziu şi protopop. Episcopul îl îndemna „fă bine de-l îmblânzeşte că nouă ne pare rău de dânsul să se înstrăine şi dacă-i socoti pentru mângăerea lui să-l întorci iar în funcţie noi pentru pace n'am mai zice nimica, cu toate că ne îngrozim de truda ce am avut-o cu dânsul în 6 ani". (30 Ianuarie 1832)[1]

Prot. Ighian răspunde şi arată că Vasinca s'a convins însuşi că „nu pricepe lucrurile", iar de altă parte ambiţia nu-l lasă să întrebe pe nime de sfat şi aşa s'a lăsat de protopopiat. „Nici o pagubă nu este", deşi ca adm. prot. a fost aprig apărător al legii şi dreptăţii. „In locul lui de s'ar fi nimerit alt Gherman care să trăiască numai de pe spatele protopopiatului *cu vremile dela anul 1825 încoace asupra noastră pornite*, tare s'ar fi micşorat acel protopopiat. Insă dânsul în loc să trăiască sau să bee de pe alţii însuşi dela sine au adăpat pe alţii, neputând nime ponoslui asupra lui pentru trăsuri sau cheltueli făcute pe preoţi sau mireni". Cei 15 galbeni de fapt i-a dat lui Nicolae Moga, care i-a dat „scrisoare" despre ei. Ce priveşte mângăerea, popa Vasinca este mângăiat dacă i se primeşte feciorul la cursul teologic şi nu-i nici o primejdie să se clatine în credinţă. (17 Februarie 1832).[2]

Au încercat oamenii prot. Şuluţiu să vâneze şi aci şi au pus la cale pricina între popa Vasinca şi ctitorii bisericii. Această pricină a durat aproape patru ani, dela 1833—1836, pela scaunul protopopesc şi cel episcopesc. Episcopul Moga este îngrijat ca să nu treacă şi Vasinca la uniţi şi mereu urgitează pe prot. Ighian să facă pace. Vasinca însă, dârz şi încăpăţinat, cu toate mizeriile avute cu ctitorii bisericii nu se lapădă de biserica sa.[3]

Şi lucrurile se liniştesc după ce Şuluţiu, la 1836, pleacă din Roşia. Parohia a rămas însă divizată până astăzi.

---

[1] Ms. 658. [2] Ms. 956, [3] Ms. 661—667.

— SOHODOL —

La 5 Noemvrie 1826 episcopul dela Blaj arată guvernului că mai mulţi credincioşi din satul Sohodol au trecut la uniţi, prin urmare cere ca biserica din sat să se dea uniţilor.

Guvernul, cu ordinul său Nr. 11328 din 27 Noemvrie 1826, porunceşte „universitatului varmeghii Bălgradului de jos", adecă prefecturii judeţului ca să trimită „din gremiul său doi comisarăşi dintre cari unul să fie catolic" şi aceştia, fiind de faţă şi protopopul unit şi cel ortodox, să facă conscrierea tuturor credincioşilor din Sohodol şi uniţi şi ortodocşi. Comisarii aceştia vor avea îndatorirea să cerceteze *„nu cumva biserica ce acum acolo se află au fost mai înainte a uniţilor, şi când şi în ce chip au cuprins-o neuniţii"*. Raportul să-l înainteze guvernului până în Ianuarie 1827 iar până la soluţionarea diferendului, guvernul dispune ca în biserică să servească şi uniţii şi ortodocşii pe rând.[1]

Ordinul acesta se comunică şi episcopului Vasile Moga care îndrumă pe protopopul Ighian din Baia de Arieş ca să ia contact cu comisarii guvernului şi necondiţionat să fie prezent la conscriere şi să apere drepturile bisericii sale. (Ord. Nr. 601 din 30 Decemvrie 1826).[2]

Ca delegaţi ai guvernului sunt încredinţaţi cu săvârşirea conscrierii Farkas Sándor, jude gubernial în Zlatna şi judecătorul Karaszek Ignatz[3] din Câmpeni, iar ca grefier Ieremias Iakob din Abrud.

Protopopul Ighian întreabă pe Farkas ce dispoziţii ia pentru conscriere, iar acesta îi răspunde că la 16 Mai 1827 pleacă la Câmpeni.[4] Protopopul Alexandru Şterca Şuluţiu îi trimite la 20 Mai 1827, cu două zile înainte de ieşirea comisiei la faţa locului, lui Farkas un act în care arată că s'a prezentat la dânsul credinciosul Zam Lup şi s'a plâns că Coroi Simion curatorul ortodox a oprit pe uniţi să facă slujbă în biserică. Protopopul spune din partea sa: cum s'a întâmplat aceasta nu ştiu, *nici nu mă amestec în asemenea nimicuri, deoarece această chestiune nu intră în competenţa de judecată a comisiei, ci este o chestiune privatissimă.* Chiar

[1] Ms. 592. [2] Ms. 591. [3] Ms. 605. [4] Ms. 594.

dacă Mera Simion, cantorul unit, ar fi făcut aceasta faţă de neuniţi, nu m'ar interesa. De aceea nu fac cauză oficioasă din aceasta ci o aduc particular la cunoştinţa comisiei ca să îndrume pe reclamant la calea ce se cuvine şi să nu molesteze nici on. comisie, nici pe nime cu corespondenţă inutilă.[1]

Câtă făţărnicie denotă acest act. Protopopul îşi spală mânile ca Pilat din Pont, arătându-se miel nevinovat şi absolut imparţial, dar cu toate că se preface că nu dă chestiunii nici o importanţă, se îngrijeşte să o pue sub ochii comisiei, ca să servească drept „captatio benevolentiae" din partea comisiei, chiar în pragul ieşirii acesteia la faţa locului.

Comisia îşi începe lucrarea la 22 Mai 1827 în Sohodol. Cu toate că credincioşii ortodocşi excepţionaseră pe protopopul Şuluţiu, comisia îl acceptă ca reprezentant al uniţilor. In ziua primă se prezintă la conscriere peste o sută de credincioşi ortodocşi din sat, iar uniţi unul singur şi anume popa Vasile Sicoe.[2]

Văzându-se ameninţaţi de un eşec ruşinos, popa Vasile Sicoe şi cu prot. Şuluţiu ticluesc în noaptea următoare o adresă iscălită de cei şase uniţi din comună şi adresată oficiului protopopesc, în *care provoacă tot pe prot. Şuluţiu să se justifice pentru ce n'a cerut comisiei ca punct prim al pertractării preluarea în folosinţă a bisericii din sat. Ridică deci excepţie pe baza acestui motiv.*

Protopopul Şuluţiu primeşte această adresă, dar n'o predă comisiei în care nu mai avea încredere, ci o ia cu sine să o trimită guvernului cu alte intenţii. Iar ca să zădărnicească continuarea lucrărilor comisiei, sub pretext că este bolnav şi este chemat la altă comisie în Lupşa, pleacă a doua zi dimineaţa din Sohodol.

Poporul din sat, împrăştiat pe dealuri, auzind de venirea comisiei se adună a doua zi în număr complect în faţa comisiei „afară de cei bolnavi pe pat şi cei duşi cu negoţ în ţara vecină".

---

[1] Ms. 595. [2] Ms. 596.

Plecând Şuluţiu pe neaşteptate comisia nu mai putea continua lucrul, neavând nici un reprezentant oficial al uniţilor. Intrerupe deci conscrierea. Aduce însă la cunoştinţa poporului că guvernul a dispus ca până la terminarea diferendului biserica să fie folosită alternativ şi de ortodocşi şi de uniţi.

Ortodocşii nemulţumiţi cu aceasta fac după două zile, la 25 Mai, o „instanţă" cătră comisie, în care protestează împotriva acestei dispoziţii pe motivul, că: 1. biserica este zidită de credincioşii ortodocşi cu banii lor şi cu munca lor; 2. în satul lor nu sunt numai şase uniţi şi dintre aceştia numai doi aparţin acestei biserici, ceilalţi la bisericile din satele vecine; chiar popa Vasile Sicoe aparţine la Peleş; 3. nici unul dintre cei ce gravitează spre gura Sohodolului sau gura Abrudului, nici uniţi nici neuniţi, nu reclamă aparţinerea la biserica din Sohodol.

„Crede domnul protopop unit, că, dupăce la Certege s'a folosit de fel de fel de excepţii şi pervertiri făcând ca să iasă la faţa locului comisii peste comisii, iar la Ponorel a căutat să împedece lucrarea comisiei, care din pricina lui nu s'a putut termina, — utilizând şi la noi aceste tergiverzări şi uneltiri meşteşugite şi pricinuind o mulţime de cheltueli şi osteneli — ar isbuti să ne desilusioneze şi să ne câştige biserica şi pe noi la unire. Dar noi declarăm şi *acum că mai curând suntem gata să murim cu cinste, decât trecând să trăim în ruşine*".

Prin urmare luând în considerare faptul că oamenii trăesc din negoţ şi sunt duşi de acasă, alţii la lucru în păduri, iar alţii la dominiu, deci nu pot fi oricând de faţă, oamenii cer ca comisia să-şi continue lucrarea şi să o termine acum, iar pe protopopul unit să-l elimine din cauză, cu atât mai vârtos că nu poate fi şi acuzator şi membru al comisiei.

„De altfel sperăm că Gubernul nu ne va despoia de biserică şi de folosinţa ei pe noi peste 20 de gazde ortodoxe de dragul unui preot unit ş'a celor şase uniţi cari nici nu aparţin circuluşului nostru". Să se urgiteze cauza pentru ca să nu mai fim maltrataţi de această nesiguranţă şi de vexările continue ale popii unit.

Dacă Măritul guvern nu ne va împlini această cerere vom apela chiar şi la tronul împărătesc.[1]

Comisarii însă nu continuă lucrarea, ci se întorc acasă. Protopopul Ighian întreabă în luna Iulie pe Farkas, în ce stadiu se găseşte cauza. Acesta îi răspunde prin notarul Fikker din Câmpeni, la 4 August 1827, că în curând va sosi un nou ordin dela guvern în cauza diferendului dela Sohodol şi „pot să-ţi comunic spre bucuria Dtale că şi la Sohodol vor triumfa ortodocşii".[2]

Iar la 25 August îi scrie că aşteaptă pe tovarăşul său comisar ca să iasă din nou la faţa locului. Totodată îi cere să-i facă rost de o bucată de aur „aurum graficum", pe bani.[3] Chestiunea se mai amână însă şi abia la 9 Ianuarie 1828 scrie Farkas protopopului Ighian că pe ziua de 18 Ianuarie de bună seamă comisia va veni la Sohodol pentru continuarea lucrării şi îl invită să se prezinte şi dânsul.[4]

Şi acest termin sufere însă o amânare şi comisia vine la faţa locului abia în ziua de 12 Martie, împreună cu prot. Ighian şi prot. Şuluţiu.

Zece zile ţine lucrarea. In acest timp comisia conscrie 670 de suflete de pe teritorul Sohodolului.

Dintre aceştia aparţin la biserica din Sohodol sat 194, la biserica din Câmpeni 223, la biserica din Peleş 114, la biserica din Poiana 139.

Dintre toţi aceştia sunt uniţi: în Sohodol sat 13 suflete, la Câmpeni 41, la Valea verde 2, la Peleş 8, la Poiana 3. In total 69. Restul de 611 ortodocşi.[5]

Comisia ia proces verbal separat în fiecare zi. Ni s'a păstrat procesul verbal original din ziua de 14 şi 15 Martie. Sunt interesante şi fasiunile unora dintre cei prezentaţi în faţa comisiei.

Astfel: 1. Sicoe Todoruţ l. Gheorghe, dascăl normalicesc:

Preotul unit susţine că dascălul şi nevastă-sa sunt uniţi, că el a fost doi ani dascăl în Bistra, iar nevastă-sa este născută în Bistra şi cât au fost acolo au reflectat la tainele bisericii unite. Preotul prezintă un *act de trecere la uniţi din partea dascălului. Acesta declară că actul e fals* şi

[1] Ms. 596. [2] Ms. 598. [3] Ms. 600. [4] Ms. 601. [5] Ms. 599.

confirmă aceasta cu jurământ. Iar nevasta declară că atunci când s'a născut ea Bistra nu era încă trecută la uniți nici chiar la 1800 când s'a cununat, căci a fost cununată de popa ortodox Grigorie Sicoe. Amândoi declară că rămân ortodocși.

2. Ghionca Todor, pe care îl reclamă preotul unit pentru sine, recunoaște că la 8 Februarie a trecut la uniți, dar acum declară că vrea să rămână ortodox.

3. Toma Ion I. Toader e reclamat de preotul unit pentru sine, pentrucă tatăl lui a fost cununat de preotul unit Avram iar el a fost botezat unit. Toma Ion dovedește cu martori că a fost botezat ortodox, n'a trecut niciodată la uniți, iar *tatăl său a fost cununat clandestin de preotul unit, deoarece prima sa nevastă trăia și nu era divorțat de dânsa.*

4. Plic Ghiță al Popii declară că atunci când a trecut la uniți a fost beat, dar n'a mers la biserica unită. S'a căit amar când în ziua de Paști a dus prescura la biserica din sat și preotul i-a refuzat-o, știind că a făcut trecere. *Mai bine moare decât să fie unit.*

5. Bobar Dumitru, reclamat de preotul unit pentru sine pentrucă a fost cununat de preotul unit, declară că de fapt a fost cununat de popa unit Raț Simion din Arieșul de sus, dar n'a făcut niciodată trecerea la uniți.

6. Birău Simioneasa Rafila recunoaște că mamă-sa a fost unită, dar ea a fost botezată de preot ortodox cu dispensă dela cel unit, n'a trecut niciodată și nici nu vrea să fie unită.

7. Rad Dănilă declară că acum un an a fost osândit la închisoare. *Preotul unit i-a promis că îl scapă de osândă dacă trece la uniți el și nevastă-sa.* Preotul neagă și cere ascultarea martorului Ioanette Moise, dascăl unit în Câmpeni. Acesta declară că preotul de fapt i-a promis să-i exopereze eliberarea, dar de partea a doua referitoare la trecere nu-și aduce aminte. Radu Dănilă și nevasta vreau să rămână ortodocși.

8. Berindei Crăciun a Pascului declară că a fost silit să treacă la uniți. Prezintă un memoriu în scris despre această silnicie. Afirmațiile lui au fost cercetate cu severi-

tate de primpretor şi au fost confirmate de cinci martori. Protopopul Şuluţiu fiind de faţă cere să i se dea la mână memoriul ca să-şi facă reflexiile. Păcat că nu-i cunoaştem cuprinsul, căci actul a rămas în mânile lui Şuluţiu. Berindei *declară că mai bine vrea să moară decât să treacă la uniţi.*

9. Pe Berindei Dumitru a Onului îl reclamă preotul unit pentru sine spunând că el însuşi l-a chemat să-i boteze o fată, dovadă că a reflectat la uzul tainelor catolice. Berindei declară că de fapt a chemat pe popa unit, dar nu la botez, ci ca să cuminece pe mamă-sa, şi atunci preotul unit i-a botezat şi fata. Dealtfel vrea să rămână ortodox.[1]

La 22 Martie comisia îşi încheie lucrările. Spesele se ridică la suma de 345 fl. pe cari guvernul le pune în sarcina comunei. Aceasta promite că le va plăti de bună voie numai să vadă mai repede terminată această chestiune. Banii însă nu se pot aduna. Comisarul Karaszek Ignatz din Zlatna scrie protopopului la 26 Aprilie 1828 să facă rost de bani căci până atunci actele nu se trimit la guvern, iar în caz că oamenii nu vor să plătească, va ieşi primpretorul să le facă execuţie. In faţa acestei situaţii, plăteşte preotul ortodox Grigorie Sicoe, în trei rate, din punga sa proprie, 300 fl. Restul de 45 i se iartă.[2]

Guvernul rezolvă afacerea abia în anul următor. La 29 Martie 1829 avizează Kis Samul din Câmpeni pe protopopul că rezoluţia guvernului a sosit şi îndată ce va sosi şi tovarăşul său se va publica rezoluţia în Câmpeni în faţa protopopului unit şi neunit.[3]

Cuprinsul rezoluţiei nu s'a păstrat în actele noastre. Ştim însă că biserica a rămas în folosinţa ortodocşilor până în ziua de astăzi. Cele 69 suflete unite din „circuluşul" Sohodolului rămân în grija preotului Vasile Sicoe, recunoscut şi de guvern. Slujbele le face pela celelalte biserici unite până ce îşi aranjează o capelă în casa sa parohială.

Preotul unit Vasile Sicoe însă nu se linişteşte. Işi continuă uneltirile pentruca să spargă credincioşii în nădejdea că tot va ajunge să pună mâna pe biserica din Sohodol.

---

[1] Ms. 605. [2] Ms. 602, 603, 608, 631, 610. [3] Ms. 609.

Se întâmplă anume că părintele ortodox Grigorie Sicoe fiind bătrân, cere cu învoirea poporului ca să i se dea ca ajutor diacul Anghel Nariţă.[1] Episcopul Vasile Moga îl şi hirotoneşte diacon la 1825,[2] iar la insistenţele preotului îl hirotoneşte la 1832 şi de preot ajutător.[3]

Anghel Nariţă e om rău, arţăgos şi pricinaş. Indată ce se vede hirotonit ajunge în conflict cu credincioşii. Ii bruschează, terorizează, batjocoreşte şi îi şi bate, iar faţă de bătrânul Grigorie Sicoe se poartă brutal, ocărându-l şi despuindu-l de venitele cari i se cădeau. Nu ascultă nici de ademenirile namesnicului din Câmpeni, nici de protopopul din Baia de Arieş.

Popa unit Vasile Sicoe cearcă să pescuiască în tulbure. Se apropie de Anghel Nariţă, leagă prietinie cu el şi împreună se sfătuesc la săvârşirea relelor. La sfatul acestuia, Nariţă încue biserica şi ia cheia cu sine, ducând din biserică şi matriculele la el acasă. Se bătea cu gândul să treacă şi el la uniţi.

Poporul însă deschide uşa bisericii şi se face el stăpân pe biserică. Nariţă rupe uşa şi intră cu forţa în biserică. Dar poporul nu-l urmează. Incep să curgă plângerile împotriva lui Nariţă la protopop şi la episcop, în cari poporul în unanimitate cere înlăturarea lui Nariţă. Intervin autorităţile administrative din Câmpeni, cari închid biserica şi predau cheia protopopului să o păstreze până vine actul dela episcopie.

Episcopul dă ordin ca cheia să o ţină preotul cel bătrân Grigorie Sicoe, Nariţă să ţină seama că este numai ajutor şi poate fi înlăturat în orice moment, iar venitele este obligat să le împartă frăţeşte cu preotul. Scrie o scrisoare particulară lui Nariţă (19 Martie 1836) în care îi dă sfaturi binevoitoare părinteşti şi îi pune în vedere să bage de seamă că purtarea lui îi poate rupe capul.

Poporul este solidar împotriva lui Nariţă atât pentru purtările lui, cât şi pentru faptul că avea legături făţişe cu preotul unit.

In urma avertismentului episcopesc se vede că Nariţă s'a potolit şi şi-a abandonat intenţiile de unire văzând că

[1] Ms. 612. [2] Ms. 613. [3] Ms. 614.

nimeni nu l'ar urma, ci dimpotrivă, tot poporul s'ar bucura să scape de dânsul. Meritul principal la statornicia poporului în credinţă îl atribue protopopul mai întâi preotului Grigorie Sicoe, care a fost un preot de model şi a făcut jertfe pentru biserică şi popor, iar în rândul al doilea unui fruntaş din sat al cărui nume nu ni-l spune, care a fost însă stâlpul credinţii străbune în aceste pricini cu uniţii.[1]

Popa unit Vasile Sicoe încă îşi vede planurile zădărnicite şi relaţiile dintre el şi preotul Nariţă se răcesc. Ba după câţiva ani, la 1841, îi vedem în conflict acut din pricina unei înmormântări, la care amândoi reclamau moarta pe seama confesiunii lor.[2]

Anghel Nariţă n'a trecut la uniţi. S'a mai liniştit încâtva. A mai avut conflicte cu unii credincioşi în 1844—1847, însă fără urmări mai grave.[3] Dar firea arţăgoasă nu şi-a putut-o înăbuşi cu totul până la moartea sa, în 1859.

[1] Ms. 629—633. [2] Ms. 615, 616, 617. [3] Ms. 618—626.

MITROPOLITUL ŞAGUNA ŞI ADMINISTRAREA AVERILOR BISERICEŞTI

De Prof. EMILIAN CIORAN
Consilier mitropolitan

Administrarea şi evidenţa averilor bisericeşti, în trecut, se făceau întro formă simplă, până la anul 1868, când s'a introdus „Statutul organic" al mitropolitului Şaguna.

In „Protocolul de venituri şi cheltueli", se treceau averea şi gestiunea anuală şi an de an se verificau în parohii, de protopopul locului.

Şaguna venise în Ardeal ca vicar general în Septemvrie 1846. Incă în „Epistolia de învăţătură către pravoslavnica preoţime" dată la 1 Decemvrie 1846, — complectând sfaturile şi îndemnurile date la 20 Octomvrie acelaş an — scria că: „din averea bisericii să nu se cheltuiască nimic fără ştirea curatorilor şi titorilor...".

Spre a cunoaşte mai deaproape împrejurările satelor noastre, pe de altă parte pentru a putea controla în ce măsură duce la îndeplinire preoţimea sfaturile şi poruncile ce i s'au dat, Şaguna cere voie dela guvernul ardelean, ca să poată face vizitaţie canonică în Eparhie. Obţinând permisiunea, începe vizitaţia cu protopopiatul Sibiului, la 1 Iulie 1847.

Protopopul Moise Fulea înştiinţase pe toţi preoţii să aştepte pe „Măria Sa" cu bisericile şi altarele măturate şi cu odoarele bisericeşti puse toate în ordine, iar dascălii cu copiii cei din şcoală şi învăţăturile „ce s'au învăţat, să stea gata"; titorii să arate socotelile bisericeşti; poporul întreg „cu mare cu mic, cu bărbaţii şi cu muierile să aştepte pe Măria Sa cu toată cinstea şi cuviinţa „purtând grije de celece stările împrejur îi vor învăţa".

La 20 Iulie 1847, Şaguna „arhimandrit şi general vicariu", face vizitaţie canonică în comuna Răşinari. Cu acest prilej, stabileşte împreună cu obştea întreagă următoarele „pravili" cu privire la administrarea averilor bisericeşti:

„In Răşinari, în 20 Iulie 1847, subscrisul a aflat de trebuinţă, ca în privinţa veniturilor şi cheltuelilor bisericeşti să aşeze împreună cu obştea întreagă, următoarele pravili, şi adecă:

1. Ca totdeauna la amândouă bisericile să fie trei titori deschiliniți. Lăzile bisericilor întărite fiind cu câte două lăcate, să se păstreze de titorii primari, iară cheile la doi preoți și doi titori, drept aceia:

2. La biserica cea nouă s'au așezat trei titori aleși Dan Hămbășianu, care va fi primariu, lângă dânsul Șerban Giurculețiu și Șerban Dancășiu; pe lângă aceasta s'au hotărât ca lada bisericii să fie la titorul primariu, adecă la Dan Hămbășianu, o cheie a acestei lăzi o va păstra la sine părintele paroh Daniil Popovici, iar cealaltă cheie va fi în mâna titorului Șerban Giurculețiu, titorul al treilea anume, Șerban Dancășiu va purta grije de protocoalele veniturilor și a cheltuelilor.

Tot acest titor va avea datorie a griji și de lumini, va fi adecă îndatorat a cumpăra *numai lumini de ceară curată;* așișderea împreună cu preoții nu vor primi dela nime alte făclii de lumini, fără numai de acelea, care vor fi făcute din ceară curată și, decumva ar aduce vre-un creștin lumini nu din ceară, fără din altă materie, sau și din ceară, însă cu său și cu rășină mestecate, făcute, unele ca acelea să se deie deloc îndărăpt aceluia, care le-a adus la sf. biserică.

3. Tot venitul care se va strânge pe seama bisericii într'o săptămână, în Dumineca următoare să se numere în ființa de față a parohului cu cheia și a trei titori și așa să se bage în lada bisericii.

4. Titorii, fără știrea preoțimei și a întregii obști, numai 25 fl. v. a. vor putea cheltui pe seama bisericii; însă când vor avea lipsă de mai mari cheltueli, atunci vor fi îndatorați a să înțelege cu preoțimea și cu obștea întreagă, și așa făcându-se obștească sfătuire vor arăta înțelegerea și voia sa, Domnului districtual protopop și prin dânsul C. Scaun Episcopesc, de unde după starea lucrului vor dobândi binecuvântare

5. Cu sfârșitul a fieștecărui an, când va porunci Domnul protopop vor fi datori titorii a depune socoteala și a da seamă despre toate faptele sale în privința bisericii, și aceasta se va săvârși înaintea preoțimei și a întregii obști.

6. Titorii se vor îngriji ca să se scoată în tot anul cametele capitalurilor date afară și, dela datorașul acela, care nu ar plăti camăta la vremea sa, să se iee și capitalul de loc, și să se deie la altul, care fără nici o greutate va plăti camăta la timpul cuvenit.

7. Banii bisericilor se pot da sătenilor și la Spar-Kassa pe camătă, dar preoților și titorilor nu este ertat a li se da".

Andreiu Șaguna,
arhimandrit și general vicariu

Aceste „pravili" stabilite în cele șapte puncte de mai sus, sunt scrise de Șaguna în „Protocolul de venituri și cheltueli al bisericii cei nouă, Sf. Troiță din Rășinari, începând cu anul 1823".

După cum am amintit, până la „Statutul organic" evidența și administrarea averilor bisericești se făcea într'un

„Protocol de venituri şi cheltuieli“, care se verifica de protopopul districtual în prezenţa preotului şi a epitropiei parohiale, an de an, în parohie. In acest „Protocol“ se treceau: discurile; sumele împrumutate la particulari cu dobânda încasată; reparaturi la biserică etc. Depuneri nu erau, pentrucă nu erau bănci. Numai după „Statutul organic“ se trimiteau socotelile bisericii la centru spre verificare.

Vicarul general Şaguna, cu acest prilej, după cum vedem în punctul 2 din „pravili“, încredinţează titorului al treilea pe lângă „grija de protocoalele veniturilor şi a cheltuelilor“ şi datoria de a *cumpăra numai lumini de ceară curată*, iar cine aduce lumânări din altă materie „să se deie deloc îndărăpt aceluia“. Au trecut zeci de ani până să se poată legifera introducerea lumânărilor de ceară curată în bisericile noastre, având Arhiepiscopia noastră fabrica sa proprie — fără de care nu se poate vorbi de lumânări curate.

Chiar şi din această orânduire de ordin local, pe care a stabilit-o şi scris-o cu mâna sa vicarul Şaguna în „Protocolul“ amintit pentru biserica din Răşinari, care fireşte se potrivea pentru toate bisericile noastre, ne convingem de funcţia onorifică de care s'au bucurat întotdeauna epitropii bisericilor; mai ales în vremuri când românilor nu li se încredinţau nici conducerea satelor, epitropia era cea mai înaltă distincţie pentru fruntaşii satelor noastre.

Mai mult decât această constatare e faptul care ni-l prezintă „pravila“ de mai sus cu privire la talentul de organizator al marelui Mitropolit: „Spirit ager de observare, talent pronunţat de organizator, el îşi câştigă repede cunoştinţa împrejurărilor; vede lipsurile cele mai neapărate şi nu întârzie un minut a pune toate forţele în lucrare, spre înlăturarea lor“.[1]

Cu cât ne îndepărtăm mai mult de vremea în care el a trăit, cu atât ne pare şi mai mare chiar şi din „pravili“ cari par de mai puţină însemnătate. Fiecare filă scrisă de mâna sa, fiecare dispoziţie luată după vremuri şi împrejurări îşi au tâlcul şi însemnătatea lor, putând şi noi învăţa cele ce se cuvin, dela acest mare organizator.

[1] Dr. I. Lupaş: Mitropolitul A. Şaguna, scriere com., Sibiu, 1909.

RAPORTUL DINTRE RUGĂCIUNILE PENTRU CEI MORŢI ŞI PURGATOR

De Preot VASILE COMAN
Profesor la liceul „A. Şaguna", Braşov

Intre obiecţiunile des repetate de biserica romană-apuseană celei ortodoxe, şi mai ales din partea confraţilor despărţiţi pentru „un blid de linte", se înşiră şi cea referitoare la raportul dintre rugăciunile pentru cei morţi şi dogma despre purgator, pe care Biserica ortodoxă nu o admite. Rostul rugăciunilor pentru cei morţi şi al slujbelor cari alcătuiesc cultul morţilor, ar fi nul, neadmiţând purgatorul. Acestei obiecţiuni vrea să-i răspundă studiul de faţă.

Intr'adevăr, dacă înşişi greco-catolicii se mai îndoiesc în conştiinţă când e vorba de infailibilitatea papii sau de filioque — formulă pe care n'o rostesc în simbolul credinţii — ei nu încetează a zice că Biserica ortodoxă admite implicit purgatorul, prin faptul că are rugăciuni pentru cei morţi.

Lăsând la o parte istoricul formării dogmei despre purgator, ca un capitol aparte,[1] precum şi dogma despre satisfacţiune,[2] din care purcede în mod firesc purgatorul, indulgenţele, suprameritul faptelor omeneşti, caracterul satisfăcător al epitimiilor, aici vom încerca să vedem dacă cultul morţilor e un argument pentru existenţa purgatorului, sau dacă nu cumva acestea sunt o dovadă despre netemeinicia învăţăturii romano-catolice.

Vom confrunta principalele afirmaţii catolice despre purgator cu textele scripturistice cari ne îndeamnă la rugăciuni pentru cei adormiţi.

De observat că în rândurile teologilor apuseni se păstrează o oarecare rezervă în expunerea mai detailată a

---

[1] Leo Redner: Das Fegfeur. Eine historisch-dogmatische Abhandlung. Regensburg 1856.

[2] A. Comoroşan: Doctrina rom.-occidentală despre satisfacţiune. Candela 1889 – 1890.

doctrinei despre purgator — urmând sfatul sinodului tridentin.[1]

Prin purgator, ei înţeleg un loc intermediar între raiu şi iad, în care omul poate conlucra cu harul în vederea mântuirii proprii. Cei cari au făcut păcate uşoare şi nu şi-au îndeplinit canonul ispăşitor pentru comiterea lor, se pot curăţi în acest loc. El e un loc al pedepsirii, locul unde sufletul are să satisfacă lui Dumnezeu până la „cel din urmă bănuţ" pentru vina comisă. Rezultatul pedepsirii e purificarea şi intrarea în raiu. E cu alte cuvinte un loc pregătitor pentru raiu.

Purgatorul mai e după catolici un loc în care omul se poate căi de păcatele săvârşite în această viaţă. E o anexă a vieţii pământeşti, cu nimic deosebită de ea; prelungirea timpului de lucru peste ceasul al „doisprezecelea" după cuvântul Scripturii.

Catolicul Bartmann mărturiseşte acest lucru în mod indirect, în comentarul ce-i face rugăciunii domneşti: „Vie împărăţia ta... precum în cer aşa şi pe pământ" la care biserica apuseană trebue să adauge „aşa şi în purgator".[2]

Se pot deosebi astfel trei afirmaţii în legătură cu această dogmă:

a) Dincolo de această viaţă omul mai poate conlucra personal cu harul, la mântuirea lui.

b) Cei cu păcate uşoare, împreună cu cei cari nu şi-au împlinit canonul, vor sta într'un loc în care prin chinuri personale se vor purifica prin foc[3] şi îşi vor ispăşi vina.

c) Sufletele cari se află acolo pot fi sprijinite de cei vii prin rugăciuni, prin cumpărare de indulgenţe, prin cari compensează deficitul lor moral cu suprameritul sfinţilor.

Din aceste afirmaţiuni principale decurg o serie de afirmaţii asupra cărora s'a dat cuvântul: „Non est de fide sed

---

[1] Welzer-Weltes: Kirchenlexicon: „das aber vom Unterichte des Volkes die schwierigen und spitzfindigen Fragen zur Erbauung und zur Beförderung in der Frommigkeit durchweg nicht beitragen fern gehalten werden sollen". Col. 1291. — Cf. Dr. B. Bartmann: Das Fegfeuer, Paderbon 1929, p. 5. C. Hergenroether: Histoire de l'eglise, trad. P. Belet, Paris 1905, p. 615.

[2] Bartmann: Das Fegfeuer, p. 103.

[3] De este acesta foc sau nu, e controversă între teologii rom.-apuseni. Vezi Th. Traub: Von den letzen Dingen, p. 40 sq. Bellarmin e de părerea că e un un foc real, material.

sententia probabilissima".[1] E interesant totuşi să vedem până unde poate merge curiozitatea minţii omeneşti, încât Bellarmin — cel canonizat de ei — să îndrăsnească a fixa durata suferinţei în focul purgatorului: „Desigur, zice el, că chinurile purgatorului pot dura mai mult de zece ani, eu îndrăznesc să zic mai mult chiar de o sută, chiar mai mult de o mie de ani".[2]

Ca să răspundă lui Luther şi mai ales lui Calvin, care vedea în această dogmă „o invenţie a diavolului", sinodul tridentin, la 1563 în şedinţa XXV, a hotărât: „Pe lângă raiu şi iad, conform Sfintei Scripturi şi Tradiţiei bisericeşti, mai există un foc curăţitor în care intră sufletele fără păcate de moarte, cari n'au avut timp după pocăinţă să aducă satisfacţie lui Dumnezeu. Din acest foc sufletele pot trece după curăţire şi chinuri în împărăţia cerurilor".[3]

* * *

Indeosebi trei sunt temeiurile din cari isvoreşte rugăciunea celor vii pentru cei adormiţi. La baza rugăciunilor pentru cei morţi stă convingerea nestrămutată că lumea aceasta nu este ultima şi singura, că nu avem cetate stătătoare aici pe pământ, ci în altă lume. Moartea nu este nimicirea omului, scufundarea lui în haos. *Prin ea încetează numai posibilitatea personală de îndreptare.* Ea e în sine poarta prin care se intră în viaţa viitoare. Biserica ortodoxă învaţă că lumea de dincolo e deosebită de cea a noastră, dar graniţele ei pot fi trecute de puterea rugăciunii celor vii.[4]

Al doilea motiv care îndeamnă pe cei rămaşi în viaţă să se roage şi să facă milostenii pentru cei adormiţi este iubirea creştină, în numele căreia ei se consideră încă uniţi cu cei dragi lor, deşi aceştia au murit. Această unitate spirituală este alimentată de iubirea lui Dumnezeu care toate le lucrează. Hristos este „piatra din capul unghiului". Toţi ceilalţi suntem mădulare ale trupului său mistic, ale Bisericii. In numele acestei iubiri nemuritoare şi al acestei

[1] Pr. I. Mihălcescu: Simbolica, p. 167.

[2] Th. Traub: op. cit. pag. 40.

[3] C. Hergenroether op. cit. p. 615. Cf. Messolora: Simbolica p. 106. Bartmann op. cit. p. 4.

[4] S. Bulgakoff: Ortodoxia p. 230.

uniri în Hristos cu cei răposaţi, creştinii se roagă pentru fraţii lor, chiar dacă timpul sau spaţiul îi desparte pentru un moment.

Din această iubire au izvorât minunatele rugăciuni ale primilor creştini, rugăciuni cari formau motorul vieţii lor sfinte.[1] Din ele nu erau lăsaţi afară nici fraţii lor, ieşiţi din această viaţă. Ştiau că „ori de viem ori de murim ai Domnului suntem" (Romani XVI_8).

„Dacă un mădular sufere, toate mădularele sufăr împreună, şi dacă un mădular este cinstit, toate mădularele se bucură împreună" (I Cor. XII_{36}). Chiar după moarte noi rămânem uniţi sufleteşte cu cei morţi. In numele acestei iubiri nemuritoare şi a solidarităţii ce trebue să existe între mădularele unui organism, facem rugăciuni pentru cei morţi.

Dar rugăciunile pentru cei morţi îşi găsesc justificare — şi aceasta ne interesează îndeosebi — în credinţa şi convingerea creştină că până la judecata din urmă sufletele nu-şi primesc pedeapsa deplină şi veşnică, ci sunt într'o stare provizorie, din care singur Dumnezeu poate să-i facă părtaşi de fericirea cea veşinică. Din această convingere a plecat îndemnul dat de Sf. Apostol Pavel Tesalonicenilor: „Pentru cei morţi să nu fiţi fără de nădejde ca ceilalţi" (I Tes. IV_{13}).

La rugăciuni şi jertfe pentru cei adormiţi îndeamnă încă şi Vechiul Testament. Locul care vorbeşte despre practica rugăciunii pentru cei morţi, a fost luat de catolici drept temei pentru purgator. Cartea II-a Macabei cap. XII v. 42—46,[2] relatează o victorie a lui Iuda Macabeul asupra duşmanilor. In luptă au căzut mulţi soldaţi evrei, cari „jertfiseră idolilor" şi întorcându-se la rugăciune s'au rugat pentru păcatul care s'a făcut, *ca de tot să se şteargă*. Şi au adus jertfă „foarte bine şi cuvios socotind de învierea morţilor. Că de n'ar fi avut nădejde cum că vor învia cei ce mai nainte au fost căzut, deşert şi de râs lucru ar fi a se ruga pentru cei morţi" (v. 44). Acest loc, departe de a vorbi despre pur-

---

[1] T. Popescu: Divin şi uman, p. 81 sq.

[2] Este o carte necanonică, deci fără autoritatea celor canonice. După învăţătura bisericii noastre, cărţile necanonice se consideră numai „folositoare".

gator, face parte din textele cari fundamentează folosul rugăciunii pentru cei morţi.

Dreptaceea a zis Iuda „să ne rugăm", ştiind că cei morţi nu mai pot lucra, nici chiar negativ, prin suferinţe, la ispăşirea păcatelor lor. Catolicii spun că cei morţi au fost în purgator, pentrucă din iad nu e scăpare. Insă legea iudaică socotea *„slujirea la idoli"* ca un păcat de moarte. Ori aceeaşi biserică spune că cei cu păcate de moarte merg în iad unde nu mai e scăpare. Faptul că Iuda s'a rugat pentru cei morţi înseamnă că ei aveau convingerea că Dumnezeu poate să mântuiască, în marea sa iubire şi milostivire, şi pe cei din iad.

Citatul spune chiar mai mult, întorcându-se contra doctrinei despre purgator. „Să ne rugăm, zice Iuda, *ca toate păcatele să se şteargă"* şi *„de tot să se şteargă"*. Aceste cuvinte arată pe lângă *necesitatea rugăciunii*, şi faptul că *singură* „rugăciunea" şi „jertfa" celor vii este aceea care adresându-se lui Dumnezeu, îi imploră îndurarea faţă de cei răposaţi. *„Ca de tot să se şteargă"* pentrucă nu mai există nici un alt mod de curăţire şi lămurire a sufletului. Şi *„ca toate să se ierte"*, pentrucă omul nu e în stare, trecând peste pragul acestei lumi, să mai facă ceva ca să se spele de păcate, oricât de uşoare ar fi ele.

Dacă teoria romano-catolică despre purgator ar fi adevărată, şi mai ales dacă ea ar vrea să ia acest citat drept bază, atunci el ar trebui să fie altfel. Iuda ar fi îndemnat la rugăciune numai pentru păcatele uşoare ale celor căzuţi, şi nu pentru „jertfirea la idoli", care-i păcat de moarte. Ei nu puteau cere în rugăciuni „ca de tot să se şteargă" decât cel mult o scurtare a pedepselor, a timpului de purificare, nicidecum o ştergere totală cum îndeamnă Iuda în textul de faţă. *Admiţând purgatorul, rugăciunea n'ar mai avea rolul principal pe care-l are, ci cel mult unul secundar.*

Indemnul pe care îl dă Iuda Macabeul celor rămaşi în viaţă, de a se păzi să nu mai cadă în asemenea păcate, e încă o dovadă că el şi toţi ceilalţi socoteau această viaţă ca singurul stadiu în care omul se poate îndrepta prin conlucrare cu harul.

Vechiul Testament e bogat în citate privitor la rugăciuni pentru cei morţi. Cultul pentru cei morţi era desvoltat la Evrei. El consta din post de 7 zile, jertfe şi rugăciuni, precum şi daruri de milostenie: „Darul este plăcut celui viu şi să nu-l opreşti a se întinde şi asupra morţilor" zice Eclesiastul[1].

Un loc şi mai lămurit în afară de cele ale Eclesiastului, care face din această viaţă singura conlucrătoare cu harul spre mântuire (Ecleziast IX $_{10}$), este cel dela I Împăraţi cap. II v. 6: „Domnul omoară şi face viu, pogoară în iad şi ridică". Singur Domnul e cel ce face să iasă din iad şi nu vre-o altă putere sau vre-un alt merit decât cel al jertfei de pe Golgota. Deci rostul şi temeiul rugăciunii pentru cei morţi, adresată „Domnului puterilor", al „celor vii şi al celor morţi", este arătat lămurit în Vechiul Testament. Merită să fie amintite la acest loc, ca un admirabil comentar, cuvintele Sf. Ioan Damaschinul: „Pentru ce dar ar fi greu şi imposibil a cere lui Dumnezeu iertarea păcatelor repausaţilor? Calea scăpării din iad pentru păcătoşii ce cred în Domnul nostru Iisus Hristos... aceea însuşi a deschis-o prin crucea Sa, sfărâmând iadul şi scoţând din el pe toţi acei ce aşteptau venirea Sa. Astăzi, ca şi atunci, El are puterea de a scoate din iad pe păcătoşii vrednici de acest har. Motivul e rugăciunea celor ce trăiesc.[2]

Noul Testament e şi mai categoric în îndemnul de-a ne ruga pentru răposaţi. Însă nu se vorbeşte nici unde despre un loc intermediar între raiu şi iad. Acest adevăr îl recunosc dealtfel şi catolicii — dar numai pe jumătate, — când afirmă că Noul Testament nu mărturiseşte expres doctrina despre purgator, ci în mod virtual, înţelegându-se din citatele cari vorbesc despre rugăciunile pentru cei morţi. E cazul să vedem dacă o asemenea „subînţelegere" este adevărată?

Cuvintele Apostolului: „Prin har sunteţi mântuiţi" răstoarnă toată emfaza unei teorii a satisfacţiunii, izvorul celei despre purgator.

---

[1] Înţelepciunea lui Sirah VII $_{33}$; Deuter XXVI $_{14}$; Tov IV $_{17}$.

[2] La Păr. Mitrofan: Viaţa repausaţilor noştri şi a noastră după moarte, 81 sq.

Locul dela care mânecă teologii romano-catolici în susținerea tezei lor, e unul în care Biserica ortodoxă vede oarecum granițele rugăciunii. El e la Mateiu XII$_{31-32}$: „Pentru aceasta grăesc vouă: tot păcatul și hula se va *ierta* oamenilor, iar hula care este împotriva Duhului Sfânt nu se va *ierta* lui nici în veacul de acum nici în cel ce va să fie".[1] Aici e vorba despre două feluri de păcate. Unele cari se iartă în viața aceasta și în cea viitoare, iar altele cari nu se iartă nici acum și nici în viața ce va să fie. Argumentarea catolică se desfășoară astfel: Pentru păcatele iertabile, în viața aceasta avem taina mărturisirii și canonul. Trebue să fie însă și în viața viitoare un loc în care să se îndeplinească acest proces al iertării, mai bine zis al satisfacțiunii, pentru cei cu păcate ușoare, pentrucă din iad nimeni nu se poate mântui. Deci: mintea ne împinge la postularea existenții purgatorului.

Biserica ortodoxă învață că după moarte nu mai există și îndreptare personală oricât ar dori-o omul. Versetul precedent vorbește despre două atitudini ale omului față de Dumnezeu. „Cela ce nu este cu mine este împotriva mea, și cela ce nu adună cu mine risipește" (Luca XI$_{23}$). Față de Dumnezeu nu poate să existe decât două atitudini, fie în viața aceasta, fie în viața viitoare. Sau trăiești în bucuria și binecuvântările Lui, sau contra Lui, alături de Satan. Compromis nu există. Nu se poate ca cineva să stea neutral și să nu intre nici într'o împărăție nici în cealaltă.[2]

Dacă față de Mântuitorul nu sunt decât două două atitudini — și noi constatăm cu toții că săvârșim zilnic hule și păcate contra voinței Lui — atunci cum vom putea fi cu El în viața viitoare? Dacă adevărul păcătuirii noastre este indiscutabil, atunci mai putem nutri nădejdea de-a fi cu El în împărăția cerurilor?

Mulți greșim fie din cauza nepriceperii noastre, fie din ispitirea altora, fie din înclinarea noastră spre păcat. Dumnezeu ne iartă dacă facem „roade vrednice spre pocăință".

---

[1] I. Olariu: Comentar la Ev. Mateiu: „Cei mai mulți dintre sfinții părinți, văd în acest loc unul dintre cele mai grele locuri de explicat". Nota 1, p. 146.

[2] V. Gheorghiu: Comentar la sf. Evanghelie după Mateiu p. 420. Vezi și Farmakides p. 255.

Un singur păcat nu se iartă nici în viaţa aceasta, nici în cea viitoare: acesta e păcatul contra Duhului Sfânt.

Accentul e pus aici pe cuvântul „iertare", direct opus ideii de satisfacţiune. Procesul iertării se deosebeşte de cel al justificării. Iertarea e un act de revărsare a bunătăţii divine peste om. Prin iertare Dumnezeu cuprinde pe om cu mila şi iubirea Sa nemărginită. Dumnezeu este deci cel ce iartă în viaţa aceasta şi în cea viitoare, iar omul nu poate da singur satisfacţie deplină lui Dumnezeu nici după moarte.

Citatul nu spune despre nici unele că vor putea fi satisfăcute de om, prin pedepse sau altfel, în focul curăţitor. Locurile paralele (Marcu III $_{27-29}$; Luca XII $_{10}$) spun tot atât de categoric că păcatul „contra Sfântului Duh, n'are iertare în veac". Care e cauza neiertabilităţii acestui păcat? El nu se iartă nu pentrucă puterea lui Dumnezeu ar fi mărginită sau pentrucă Biserica n'ar avea putere să-l ierte, ci pentrucă cel ce făptuieşte acest păcat nu se pocăieşte în această viaţă, singura în care are posibilitatea de-a se îndrepta personal. Cauza neiertabilităţii zace în natura acestui păcat. Omul care săvârşeşte un asemenea păcat se opune conştient şi direct lucrării divine în lume. El luptă din toate puterile lui împotriva spiritului dumnezeiesc, care lucrează în lume. Sf. Ioan Hrisostom vede în acest păcat renitenţa constantă contra adevărului divin.[1] Sf. Atanasie îl numeşte „necredinţă perfectă".[2] Dar fără pocăinţă în această viaţă, nu există iertare.[3] Fără să fi gustat în viaţă din bunătăţile harului, nu poţi primi iertare în cea viitoare, deoarece atunci voinţa omului nu mai poate conlucra spre mântuire cu harul. Celelalte păcate se iartă aici, ca şi în viaţa viitoare, pentrucă omul a conlucrat în ea cu harul şi dacă nu a ajuns la desăvârşire, a primit însă sământa acestuia. Aci bunătatea lui Dumnezeu, ale cărei margini mintea omenească nu le ştie, iartă pe păcătos, având motiv rugăciunile celor vii. Sf. Părinţi spun că păcătoşii contra Duhului Sfânt pot fi iertaţi dacă se pocăiesc în această viaţă. Sf. Ioan Gură

---

1 Omilia XLI la Mateiu. Vezi Olariu: Teologia Dogmatică p. 657.

2 In Mat. XII $_{31-32}$. Idem. p. 657.

3 V. Gheorghiu: op. cit. p. 421.

de Aur zice: „Şi această vină, adecă hula contra Duhului Sfânt, s'a iertat celor credincioşi; mulţi din aceia cari au hulit contra Duhului, au crezut după aceea şi s'au iertat lor toate“.[1]

O şi mai clară lămurire a acestui adevăr ne serveşte o icoană plastică, luată din lumea plantelor. S'a asemănat adeseori moartea cu îngroparea unei seminţe în pământ, ca să încolţească şi să aducă rod. După cum între seminţe se găsesc unele sănătoase, altele putrede, aşa şi între oameni sunt unii putrezi sau numai atinşi din cauza păcatelor. Omul cu păcate de moarte, neîndreptat până în ceasul din urmă, se aseamănă cu sămânţa stricată de tot. Ea a fost moartă înainte de îngroparea în pământ. Pentru ea razele solare nu însemnau nimic nici înainte de îngropare, ca şi puterea harului pentru omul care nu se îndreptează.

Sămânţa jumătate putredă, cu embrionul încă sănătos, se poate asemăna cu omul care, deşi cuprins de păcate, păstrează în adâncul sufletului său legătura cu harul. Sufletul lui a tresărit în această viaţă la chemările pe cari i le-a făcut Biserica, a intrat în baia mărturisirii, a gustat şi s'a împărtăşit din Trupul Domnului. Sunt ambii îngropaţi. Nici unul nu poate face nimic singur pentru mântuirea lui. Dar asemenea căldurii solare şi picăturilor de apă cari dau viaţă seminţei îngropate, se revarsă în urma rugăciunii celor vii harul şi milostivirea divină.[2]

Nenumăratele îndemnuri la rugăciune pe cari le găsim pe aproape fiecare pagină a Sf. Evanghelii, sunt tot atâtea dovezi că singur Dumnezeu, singur sacrificiul Fiului Său poate aduce mântuire.

Apostolul Pavel spunând „că n'a fost unul carele să facă binele, unul singur“ (Rom. III_{12}) şi că „noi am fost mântuiţi prin a Lui îndurare“ (Tit. III_{5}), a înţeles mai bine că singură jertfa prisositoare a Mântuitorului îl poate mântui pe om.[3]

Şi după el viaţa aceasta e singura în care putem lucra: „Cuvine-se să fac până este ziuă, că vine noaptea, când

---

[1] Omilia XLI la Mat. Cf. Olariu op. cit. p. 657.
[2] Alte locuri pe cari se bazează rom.-cat sunt: Luca XVI_{19-31} şi XII_{58-59}.
[3] Catolicii se bazează în susţinerea tezei lor pe locul I Cor. III_{12-14}.

nimeni nu poate să lucreze" (Ioan IX $_4$), a zis Mântuitorul; iar apostolul: „Iată acum este vremea bine primită, iată acum este ziua mântuirii" (II Cor. VI $_2$).

Dacă numai în această viaţă putem lucra la mântuirea noastră proprie, Hristos ne-a încredinţat că ne va asculta rugăciunea: „Cereţi şi vi se va da, căci Tatăl vostru cel ceresc va da cele bune celor ce cer cu credinţă" (Ioan XVI $_{22}$). „Şi toate câte veţi cere, rugându-vă cu credinţă, veţi primi" (Mat. XXI $_{22}$). Cuvântul „toate" exprimă tot ce e conform cu voinţa lui Dumnezeu.[1] Dar ce e mai conform cu voia divină decât ca tot omul să se mântuiască? Mântuitorul voia „ca toţi oamenii să se mântuiască şi să vie la cunoştinţa adevărului" (I Tim. II $_4$). Pentru îndeplinirea acesteia a luat „chip de rob". Pentru şi către această bunătate şi milostivire a lui Dumnezeu ne rugăm pentru fraţii noştri răposaţi. Mântuitorul însuşi, ca o garanţie supremă a iubirii Sale de oameni, s'a dat pe Sine ca sacrificiu nesângeros, care se aduce spre iertarea păcatelor celor vii şi celor morţi.

Noi ne rugăm pentru cei ce au adormit „în nădejdea învierii" pentrucă rugăciunile sunt tot ce mai pot primi din partea celor vii cei adormiţi, spre iertarea păcatelor lor. Ele nu postulează un loc intermediar, nemărturisit nici în Sf. Scriptură, ci întăresc învăţătura Bisericii despre deplina şi desăvârşita răsplată şi pedeapsă abia în ziua judecăţii universale.

Dreptaceea: „Mai înainte de toate să faceţi rugăciuni, cereri, mulţămită, promisiuni pentru toţi oamenii" (I Tim. II $_1$). „Mult poate rugăciunea dreptului care se roagă".

„De va vedea cineva pe fratele său păcătuind, nu păcat de moarte, să ceară şi i se va da lui viaţă, celor ce nu săvârşesc păcate de moarte; este păcat de moarte, nu pentru acesta vorbesc să se roage" (I Ioan V $_{16}$).

Rugăciunea — în toate cele trei caractere ale ei: cerere, laudă şi mulţămită — se adresează iubirii şi bunătăţii lui Dumnezeu. Acest caracter de implorare al rugăciunii, slăbeşte în biserica romano-catolică, înlocuindu-se cu unul de impunere, de achitare a celui ce a satisfăcut prin pedepse temporale.

---

[1] Cf. Păr. Mitrofan: op. c. p. 135.

Admiţându-se purgatorul, se admite un nou mod de te mântui. Rugăciunea, în acest caz, se opune dreptăţii divine, care trebue împlinită în purgator, până la ultima limită.

Biserica ortodoxă crede că singur Dumnezeu poate ierta celor adormiţi; cea apuseană îl mai crede pe om capabil de-a se îndrepta şi după moarte. Dumnezeu priveşte acest proces de îndreptare „post mortem" şi la împlinirea pedepsei dă sentinţa justificării. In acest fel rugăciunea are un rost secundar, dacă nu de prisos. Biserica luptătoare accelerează cel mult stadiul de chin al celor adormiţi. Cel mort se poate lipsi de rugăciunile celor vii. Noi „ne rugăm cerând dela Dumnezeu iertarea păcatelor lor, tocmai pentrucă ştim, că ei nu mai pot face absolut nimic pentru mântuirea lor".[1]

Nu noi şi nici cei morţi, ci Dumnezeu e acela care poate face să fie slobozit sufletul din suferinţele iadului. Deasemenea nici bogăţia şi suprameritul faptelor bune ale sfinţilor nu mântuesc. Nu din ele se împarte şi se compenzează celor cari n'au ajuns la limita satisfacţiunii complete. Impreună cu sfinţii nu ne bucurăm îndată după moarte de fericirea deplină, ci toţi sunt în aşteptarea ei.

Sunt de tot grăitoare cuvintele sf. Ioan Gură de Aur: „Să inventăm vreun mijloc oarecare, deşi mic, totuşi în stare de-a le ajuta întrucâtva. Cum şi în ce fel? Inşine rugându-ne şi pe alţii îndemnând să se roage pentru dânşii".[2] Nu doar că sf. Ioan socotea rugăciunea pentru cei morţi ca o invenţie sau că ar data numai din timpul acela,[3] ci vedea în ea singurul mijloc prin care cei morţi mai pot fi mântuiţi.

„Un nor de mărturii" din cea mai veche tradiţie bisericească, vin la rândul lor şi spun că Biserica creştină, deşi a păstrat necontenit practica rugăciunilor pentru cei morţi, n'a cunoscut vreo învăţătură despre un foc curăţitor.

Catolicii înşişi recunosc că doctrina despre purgator nu se găseşte exprimată în primele veacuri. Iată ce spune J. Rivière în această privinţă: „In decursul celor două secole

---

[1] Pr. Dr. N. Popoviciu, în Telegraful Român nri 49—50, 1933

[2] Silvestru ep. de Canev: Dogmatica bis. ortodoxe, p. 344.

[3] Idem. p. 345 sq. La sf. Ioan găsim atâtea îndemnuri la rugăciune. El mărturiseşte această practică apostolică.

primare nu găsim afirmații directe despre această învățătură, dar ea apare implicit în uzajul rugăciunilor pentru cei morți".[1] Cum se implică învățătura despre purgator în aceste rugăciuni, am văzut în parte și vom mai vedea.

In veacul al III-lea autorul catolic o găsește exprimată în părerea origenistă despre peregrinarea sufletelor. Se mai provoacă tot aici la desele amintiri despre rugăciunile pentru cei morți din operile lui Ciprian și Tertulian. Veacul IV, după el, „sufere de obscuritatea care a trecut peste doctrina eshatologică" în acest timp. Amintește apoi de părerea fer. Augustin și de existența ei în liturghiile vechi.[2]

Am reprodus la fiecare veac părerea autorului catolic, ca să vedem termenii vagi în cari vorbește de existența lui în creștinismul primar.

Clement Romanul ne spune clar ce învăța biserica Romei înainte de-a face jocul papilor. El, folosindu-se de plastica asemănare a oalei ce-și schimbă forma numai înainte de a fi aruncată în cuptor, continuă: „După ieșirea din lume nu mai putem să ne mărturisim, sau să ne mai pocăim".[3] După moarte nu mai e timp de curățire.

Iustin zice: Sufletele drepților petrec într'un loc mai bun, iar cele rele într'unul mai rău, așteptând timpul judecății; locuri cari până la acest timp sunt numai așteptătoare.[4] „In viața aceasta numai prin pocăință putem dobândi iertare".[5]

In veacul al IV-lea Sf. Atanasie († 373), răspunzând la întreberea tainică și minunată unde se află sufletele după moarte, zice: „Noi știm din Scripturi, că sufletele păcătoșilor se află în iad în întunerec și în umbra morții. Iar sufletele drepților, după venirea Domnului Hristos, precum vedem din exemplul tâlharului răstignit pe cruce, se află în raiu, pentrucă nu numai pentru un singur suflet al tâlharului a deschis Hristos raiul, ci și pentru toate sufletele sfinților.[6]

---

[1] I. Bricout: Dictionnaire pratique des connaissances religieuses. tom. III, col. 956

[2] I. Bricout: op. cit. col. 957.

[3] I. Mihălcesu, M. Pâslaru și Gh. N. Nițu: Scrierile părinților apostolici, p. 239, Ep. II Cor. VIII.

[4] Hr. Andrutzos trad. Dr. D. Stăniloae: Dogmatica p. 444.

[5] Apologia I, cap. XXVIII.

[6] M. P. G. t. 28, col. 60'. Ep. către Antioh.

In altă parte zice: „Este o nebunie a crede în al treilea loc în cealaltă viaţă".[1]

Grigorie de Nazianz e considerat de catolici drept susţinător al purgatorului.[2]

Dacă în operile acestui părinte sunt unele locuri cari par a arăta deplina fericire îndată după moarte, nu trebue uitat că acestea sunt mai ales în panegirice, când vorbitorul era sub impresia faptelor mărețe ale celui mort.[3] Nu lipsesc însă locuri cari vorbesc clar despre viața aceasta ca singura în care ne putem pregăti pentru fericirea veşnică. „Dumnezeu a mărginit timpul vieţii active cu fiinţa de aici, iar vieţii de dincolo i-a lăsat urmărirea celor făcute de aici".[4]

Vasile cel Mare[5] († 379) şi Efrem Sirul[6] († 373) consideră viaţa aceasta ca singura în care ne putem îndrepta.

Sf. Ioan Hrisostom († 407) zice: „Inţelegeţi ce însemnează şi cât de mare lucru este să aştepte Avraam şi Apostolul Pavel, până ce vei fi şi tu desăvârşit, ca să poată atunci şi ei primi plată".[7]

Inexistenţa unei asemenea învăţături în conştiinţa creştinismului primar se vede, în mod indirect, din ereziile acestor veacuri. Dintre acestea, predestinaţianismul a fost acela care a încercat să înţeleagă soarta omului după moarte. Cu toată eroarea profundă pe care o susţinea prin negarea oricărui merit al faptelor bune, această erezie, din punctul nostru de vedere, ne încredinţează că în timpul acela învăţătura despre purgator nu era în patrimoniul credinţei creştine. Ea vorbeşte numai despre două locuri, fără a aminti pe un al treilea, în care ar trebui să fie cei mai mulţi predestinaţi.

Sinodul al VI-lea ecumenic (553) a condamnat învăţătura lui Origen († 254), Didim şi Evagrie. Ori doctrina

---

1 Vezi A. Comoroşan: Dogmatica p. 706.

2 G. Hofmann: Concilium Florentinum, p. 269.

3 M. P. G. tom. 35. col. 755. „Oratio VII in laudem Caezarii fratris".

4 M. P. G. tom. 35 Oratio XV col. 912 şi urm.

5 Vezi Olariu op. cit. p. 703.

6 Idem p. 717.

7 Omilia XXVIII Evr. La Migne tom. 63, col. 192. Aceeaşi idee în Omilia 39 la I Corinteni. Trad. românească p. 542—567 şi la Psalmi IX 4.

despre purgator nu e decât o reeditare a învăţăturii origeniste — cu unele restricţiuni.

Dacă ar fi existat în acest timp învăţătura despre purgator ca ceva genuin creştin, sinodul ar fi trebuit să spună că totuşi sunt unele chinuri cari au un sfârşit dupăce omul stă câtva timp într'un loc deosebit de iad. Dar sinodul, anatemizând învăţătura celor trei, condamnă prin aceasta pe toţi aceia cari s'au făcut urmaşi acestora.

La rândul său Sf. Ioan Damaschin († 749), ca unul care încheie şirul mărturiilor patristice, concentrează în cele mai clare cuvinte învăţătura Sf. Părinţi dinaintea lui. El aseamănă moartea omului cu căderea ireparabilă a îngerilor, după care nu mai e pocăinţă.[1] Tot ce se mai poate face după moarte e mijlocirea celor vii prin rugăciune şi mai ales prin sacrificiul nesângeros al Fiului. Deaceea „Biserica face rugăciuni pentru omul care şi-a agonisit cel puţin aluatul virtuţii, deşi n'a reuşit încă să-l dospească".[2]

Cultul pentru cei morţi în Biserica noastră este foarte desvoltat. Deja Sf. Macarie al Alexandriei notează că rugăciunile se făceau cu deosebire la trei zile, la nouă zile şi la 40 zile dela încetarea din viaţă.[3] Rugăciunile cuprinse la slujbele îngropăciunii, între alte adevăruri cuprind şi pe acesta, că Hristos este cel ce ridică din iad: „Carele te-ai pogorît la iad şi ai deslegat durerile celor ferecaţi, însuţi şi sufletul robului tău îl odihneşte".[4] După ieşirea din viaţă, mortul nu-şi va mai aduce aminte de Domnul; căci nu se poate în iad să se pomenească de Domnul.[5] Oricât ar dori-o omul, el personal nu mai poate sta în legătură cu Domnul.

Practica atât de veche şi îndătinată de-a se citi rugăciunea deslegării pe patul de moarte, ca şi uzul creştinesc al mărturisirii şi împărtăşirii când omul se apropie de sfârşit, sunt o dovadă de cele din urmă pregătiri cari le poate face omul spre mântuirea sa.

---

[1] M. P. G. tom. 94, col. 877 : De fide orthodoxa lib. II.

[2] Disertatio V: Deiis qui in fide abdormierunt. Cf. Păr. Mitrofan op. cit. p. 32.

[3] Silvestru de Canev op. cit. p. 342.

[4] Evhologiu bogat. ed. IV, p. 154.

[5] Idem. p. 151.

„Rugămu-ne şi ne cucerim Ţie, sufletul robului tău (N) desleagă-l *de toată legătura şi-l izbăveşte de tot blestemul*, că tu eşti cel ce deslegi pe cei legaţi şi îndreptezi pe cei surpaţi“.[1]

E ne notat că Biserica nu vine în aceste rugăciuni să fixeze unele sau altele dintre păcate, ci zicem: „pentruca să i se ierte lui *toată* greşala cea de voe şi cea fără de voe“, „pe robul tău îl odihneşte, trecându-i lui *toate greşalele*“,[2] cele întru ştiinţă şi întru neştiinţă. „Primeşte acum pe cei ce cu credinţă au adormit“.[3]

Cel mort „către îngeri ridicându-şi ochii, îndeşert se roagă; către oameni mânile întinzându-şi, nu are cine să-i ajute. Pentru aceasta, iubiţii mei fraţi, cunoscând scurtarea vieţii noastre, adormitului să-i cerem odihnă dela Hristos“. „Acolo este multă judecată şi *nimenea în iad nu se va mântui pe sine*, dar voi pentru toţi vă rugaţi lui Hristos“. Biserica nu cunoaşte şi n'a fixat marginile eficacităţii rugăciunilor pentru cei ce s'au mutat din această viaţă cu credinţă în Dumnezeu.

Dacă omul are posibilitatea să dea satisfacţie lui Dumnezeu în viaţa viitoare pentru păcatele uşoare, iar pentru cele de moarte s'a răstignit Hristos, atunci întrebăm noi, care e rostul rugăciunilor pentru cei morţi în catolicism? Un rol secundar, de-a micşora timpul de stat în purgator.

***

In concluzie vom încerca să desprindem câteva din consecinţele dogmatice ale dogmei despre purgator.

1. Judecata universală nu mai are nici un rost, pentrucă soarta fiecăruia e definitivă şi complectă după moarte. Purgatorul pregăteşte mai de vreme sau mai târziu pentru raiu. Ce se întâmplă cu el după ce termină această misiune? Unde se cufundă? Sau rămâne pustiu? Nici catolicii nu ştiu.

2. Prin această dogmă viaţa de aici nu mai e singura în care omul poate conlucra cu harul la mântuirea lui. Ea a dat naştere acelor faimoase comercializări cu indulgenţele, pentru dobândirea mântuirii. După această dogmă nu e

---

[1] Idem p. 151. [2] Idem. p. 169. [3] Idem. p. 174.

greu păcătosului să dea aur şi să capete fericirea şi păstorului de a primi aur şi de-a împărţi fericirea.

3. Ea şterge necesitatea rugăciunii şi a cultului instituit pentru cei morţi, întrucât ei şi aşa se pot mântui.

Rugăciunile pentru cei morţi ar trebui să fie scoase din biserica romano-catolică, dacă ar fi consecventă cu învăţătura ei despre purgator. De îndată ce admiţi că omul poate să se justifice deplin în faţa lui Dumnezeu şi-i dai un loc pentru această achitare prin pedepsele focului curăţitor, atunci e un non sens să mai vii şi să ceri micşorarea timpului sau a pedepselor din purgator. Rugăciunea imploră milostivirea divină, singura mântuitoare în viaţa viitoare.

Biserica ortodoxă învaţă, potrivit mărturisirii ortodoxe a lui Petru Movilă, că sufletele cari se află în raiu şi iad încă n'au primit o deplină şi definitivă răsplătire; prin urmare, mântuirea din iad este cu putinţă până la judecata din urmă. Dumnezeu în atotputernicia şi bunătatea Sa, prin sacrificiul Fiului Său, mântueşte pe cei ce au adormit „în nădejdea învierii". De aceea cei rămaşi în viaţă au datoria să se roage pentru fraţii lor adormiţi întru Domnul.

PREOTUL ŞI SĂNĂTATEA POPORULUI

De Preot AXENTE TOMUŞ

N'au trebuinţă de doftor cei sănătoşi, ci cei bolnavi. *Matei 9, 12*

Mântuitorul nostru Iisus Hristos în decursul activităţii Sale pământeşti a tămăduit oamenii şi de diferite boli trupeşti. Astfel a făcut pe orbi să vadă, pe schiopi şi ologi să umble şi a curăţit pe cei leproşi (Luca 7_{22}). Aceste minuni le-a făcut pe deoparte ca să-şi arate puterea şi originea Sa dumnezeiască, iar pe de altă parte fiindcă-i era milă de popor (Matei 9_{36}).

Pornind de aci, nici Biserica nu neglijează sănătatea poporului. In scopul vindecării oamenilor de diferite boli sufleteşti şi trupeşti, a rânduit taina sfântului maslu, când „pentru cei ce pătimesc rău ne rugăm", când „cel bolnav chiamă preoţii bisericii şi se roagă pentru dânsul, ungându-l pe el cu untdelemn, întru numele Domnului şi rugăciunea credinţei va mântui pe cel bolnav şi de va fi făcut păcate se vor ierta lui" (Iacob 5_{14-15}). Aşa dar, iată că şi Biserica vrea, doreşte şi tinde spre acest scop: să aibă fiii săi un corp sănătos şi în acest corp sănătos să aibă o minte sănătoasă şi-o credinţă vie, adică să fie folositori şi cu sufletul şi cu trupul neamului şi Bisericii din care fac parte.

Acesta este dar idealul Bisericii: popor cinstit şi sănătos.

Care popor este sănătos? Acela care are bărbaţi voinici ca brazii, în stare să întemeieze o familie şi să susţină această familie prin munca lor; femei zdravene, capabile să nască copii mulţi şi sănătoşi; bătrâni înaintaţi în vârstă şi sfătoşi şi copii mulţi, rumeni şi veseli. Acest neam este sănătos şi are pe pământ viitorul asigurat.

Cum vom putea lucra prin Biserică — şi deci prin slujitorii ei, prin preoţime — ca să ajungem la acest ideal?

Nimeni nu vine în contact aşa de des şi de direct cu poporul ca preotul. De când vine în lume şi până când o părăseşte, legătura creştinului cu slujitorul Bisericii nu-l întreruptă o clipă. Incă înainte de-a veni în lume, femeia ce azi-mâine va fi fericita mamă a neamului, vine la preot la spovedanie şi la sfânta cuminecătură, pregătin-

du-se pentru ceasul cel greu. La câteva zile după naştere, copilul nou născut e dus la preot, la taina sfântului botez, unde preotul vede copilul şi îşi poate face o idee clară despre sănătatea lui. Vin apoi cele 40 de zile după naştere când mama, cu ştirea şi învoirea preotului, intră în societate, apoi vizitele ce le face preotul pe la casele credincioşilor săi cu ocazia diferitelor servicii religioase: sfeştanii, înmormântări, mese pentru morţi, umblatul cu sfânta cruce, etc.; vine apoi timpul educaţiei religioase din şcoala primară, dela premilitărie, căsătoria ş. a.

Preotul e sfătuitorul dela botez, dela cununii, înmormântări, din Dumineci şi sărbători, din convorbirile zilnice şi particulare. Nu-i întreruptă o clipă legătura dintre preot şi popor. Dacă cineva începe să-şi zidească o casă, preotul e prezent; de-şi pune temelia unui grajd sau unei şuri, preotul e chemat; de-şi sapă cineva o fântână, preotul e acolo. Persoana aceasta cultă şi învăţată, cu dragoste de popor şi cu răspundere în faţa lui Dumnezeu şi-a oamenilor de viitorul acestui neam, care în tot locul e prezentă, e preotul. Nici o altă persoană oficială n'are acea legătură, cu grosul poporului în mod sărbătoresc şi cu individul în mod tainic, ca preotul. Numai păstorul îşi cunoaşte ultima oaie din turmă ca preotul ultimul om. Ca o încununare a acestora, amintesc dragostea şi respectul cu care e înconjurat preotul de poporul nostru, sentimente din cari a ţâşnit numirea de „Părinte". Astfel stând lucrurile, preotul poate contribui cu activitatea sa la marea problemă ridicată acum în ultimul timp: sănătatea trupească a poporului.

Prima armă ce-o va utiliza preotul pentru ajungerea idealului de-a avea un popor sănătos, plin de vigoare şi de-a avea cunoştinţele cele mai elementare de igienă, este fără îndoială arma lui cea de toate zilele, arma cuvântului dumnezeesc. Lumina învăţăturii o va ţinea veşnic aprinsă în faţa poporului şi o va pune în loc de cinste: pe amvonul bisericii, la diferite servicii religioase, pe catedra şcolii şi pe masa casei naţionale. Nu va tăcea o clipă. Va învăţa cu însufleţire de apostol, va mustra şi va certa chiar, va face cunoscute cele mai simple regule igienice: de-a nu bea după alţii, de-a mânca singur dintr'o farfurie, cum să le fie hrana, îmbrăcămintea, patul, etc. Va sfătui în cuvântări şi'n convorbiri individuale: cum şi unde să-şi edifice casa şi grajdul, cum şi unde să-şi zidească fântâna, ş. a. m. d. Un preot conştient de rolul său însemnat în mijlocul poporului, îşi va face un adevărat plan de lucru. Spre

exemplu: la ziua copilului va inaugura o serie întreagă de predici tratând subiecte în legătură cu creşterea igienică a copiilor; la ziua mamei va vorbi despre toate problemele în legătură cu mama şi familia; la ziua temperanţei va arăta că beţia e o boală grea, descriind în culori vii toate urmările ei. Iată de pildă cum îndeamnă dl Al. Lascarov-Moldovanu preoţimea la luptă contra alcoolismului:

„Da, alcoolismul, — să-l privim drept în faţă — să avem curajul să-l măsurăm de sus până jos, — să-l înfruntăm cu vitejie, — şi să nu mai vrem să conlocuim cu el. Aceasta este lucrarea de curăţire a casei noastre, cea pe care trebuie s'o facem cu precădere asupra tuturor celorlalte.

O, când mergem şi la dajdia bănească pe care o ducem de bună voie la picioarele acestui Moloh nesătul, atunci adevărul ne pare încă şi mai groasnic. Dar cum? Se întreabă toţi... Cum să scăpăm? Şi voi îndrăsni a da singurul răspuns cu putinţă: prin Biserică, prin învăţătura Domnului Hristos, prin coborîrea în viaţa noastră, în fapta noastră, a acestei dumnezeieşti învăţături. Numai aşa. Cercat-au mulţi şi'n multe ţări a depărta alcoolismul prin laice mijloace. Dar n'au izbutit de loc. S'a cercat şi încă se cearcă şi la noi în felul acesta. Legăminte, jurăminte, angajamente, înscrieri în societăţi de cumpătare, tablouri morale, sfaturi, nenumărate conferinţe şi un întreg arsenal de inutile arme de carton. Nici un alcoolic nu s'a întors în felul acesta, sau atât de puţini, încât ar fi ridicol să vorbim de-o scăpare de alcoolism.

Ci numai dacă legăm fapta beţiei de chipul cum o priveşte Dumnezeu, — cu alte cuvinte, numai dacă situăm alcoolismul pe firescul plan al păcatului, — vom putea începe să avem roade. Când beţivul va ajunge să vadă că fapta lui nu e pe placul lui Dumnezeu, el, în chip firesc şi automat, se lasă de beţie.

Prin urmare crearea raportului dintre faptă şi Dumnezeu, cuprinde în ea — şi numai aşa — însăşi vindecarea.

Până atunci, alcoolismul rămâne bolovanul pe care nici o putere laică nu-l poate clinti din loc.

Pilda ţărilor nordice. Până ce nu s'a făcut, prin Biserică, această corelaţie, din care beţia a eşit — cum şi este — un păcat de moarte, niciun beţiv nu s'a lăsat de meteahna lui. Dar când pastorii scandinavi au pus în mâna poporului Cartea cea cuprinzătoare de veşnice adevăruri, o, atunci, unul câte unul, beţivii au început a privi întâi spre cer, apoi spre lăuntrul lor, — şi dela sine, pe calea unei

inevitabile şi poruncitoare legături de fier, păcatul beţiei a plecat dela ei, ne mai putând locui acolo unde se coborîse, întru bună sălăşluire, însuşi Dumnezeu.

Şi la noi s'a petrecut la fel în toate cazurile când cineva s'a întors dela alcoolism. Tot numai prin învăţătura bisericii şi tot numai prin statornicirea neclintitului adevăr, că alcoolismul este un păcat. O pot mărturisi toţi cei cari s'au lepădat de el.

Că alcoolismul este un păcat, n'avem decât să deschidem Cartea şi vom afla din multe locuri afirmarea categorică, nedesminţită. Iată numai unul: „Faptele firii pământeşti sunt cunoscute şi sunt acestea: curvia, desfrânarea, pizmele..., uciderile..., beţiile... Vă spun mai dinainte, cum am mai spus că cei ce fac astfel de lucruri nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu" (Cruce şi Naţionalism, p. 252).

Un astfel de creştin care de mic copil va auzi aceste vorbe din gura preotului la catihizaţie şi va primi astfel de învăţături de pe amvonul bisericii sau din alte locuri, nu se va mira când va vedea că preotul nu împărtăşeşte cu una şi aceiaşi linguriţă pe toţi credincioşii, ci foloseşte altă şi altă linguriţă bine desinfectată; că nu împarte sfintele paşti la toţi credincioşii iarăşi cu aceiaşi lingură, ci le pretinde s'aducă câte o ceaşcă curată, învelită într'un şervet curat; că la mese, şi chiar servitorilor lui acasă, nu le permite să mănânce mai mulţi din aceiaşi farfurie sau să bea cu acelaş pahar; că nu dă voie să împartă la pomeni nici un fel de băutură alcoolică; nu se va mira, zic, de toate acestea, ci va vedea în ele îndemnuri şi sfaturi izvorîte dintr'o minte luminată şi dintr'o inimă cu dragoste faţă de soarta poporului şi de viitorul lui. În toate aceste cazuri înşirate mai sus, preotul va proceda energic.

Cu mai mare tact şi cu mai multă înţelepciune va proceda atunci când este vorba de unele obiceiuri înrădăcinate mai adânc în credinţa poporului, b. o.: sărutatul sfintei cruci, icoane şi moaşte, ştersul pe la ochi cu patrafirul, etc., obiceiuri cari pot fi tot atâtea prilejuri de infecţie.* Sigur că aici nu va veni cum a venit mai înainte, să le spună direct să nu sărute aceste obiecte sfinte, ci cu înţelepciunea şi cu tactul său pastoral le va arăta că a atinge buzele de orice, constitue o primejdie de infecţie. Iarăşi cu tact va arăta că cinstea pe care Biserica noastră o acordă acestor obiecte sfinte, şi-o pot manifesta şi numai prin închinare (Matei 17_{14}) şi

* Asupra acestei chestiuni am dori să auzim şi cuvântul altor C. preoţi. *Redacţia.*

prin o uşoară atingere (Matei 9_{20}). Insă credem că cultura cea adevărată şi ştiinţa cea sănătoasă va lumina poporul nostru să practice aceste obiceiuri ale credinţei lui, observând şi cele mai elementare regule ale igienei.

Pe când aşterneam pe hârtie aceste gânduri, iată că mi-aduc copilul credinciosului N. N. să-l botez. După ce săvârşesc taina sfântului botez mă interesez — ca de obicei — de mamă. Naşa îmi spune că este bine şi nespus de fericită că acest al 16-lea copil îi trăieşte. Moaşa adaugă că mama n'are cuvinte să-mi mulţumească, căci numai în urma îndemnului meu de-a urma un tratament, le trăieşte copilul.

Acum un an, credincioasa N. N. — mama acestui copil — mi-aduc aminte că după ce-a născut un copil mort, a venit la mine, să-i citesc cuvenitele rugăciuni. Imi spunea că a avut 15 copii, 12 cu bărbatul actual şi 3 cu cel ce i-a murit. Aceşti 15 copii, toţi au murit, unii înainte de vreme, alţii în timpul naşterii şi numai unul a trăit pân' a fost botezat. „Ce să fac Părinte?" mă întrebă ea. „Ce slujbe şi ce rugăciuni să fac ca să-mi dea şi mie Dumnezeu copii ca la toată lumea?" — „Nu-ţi pierde nădejdea", îi zic eu. „Ai credinţă în Dumnezeu şi-ţi va ajuta. Poate eşti bolnavă. Ai fost la vre-un doctor?" Cu aceste vorbe mă apropiam de ea, dar gândul meu se ducea la acea boală grozavă, numită sifilis.

La răspunsul ei negativ, am sfătuit-o să se ducă la spital, la doctorul X şi să-i spună şi lui ceeace mi-a spus mie. M'a ascultat. A urmat un tratament de 3 luni şi iată că acum i s'a împlinit dorinţa.

Mai vezi apoi venind la sfânta cuminecătură creştini cari la nas, la gură, sau în alte părţi au diferite răni ce nu dor, dar se întind mereu, prezintă un aspect urât la vedere şi sunt molipsitoare. E vorba de cancer. Aşa era un credincios al meu. In colţul gurii, iritat de lulea, avea o rană. Intr'o zi l-am întrebat ce are la gură? Mi-a spus că la început a avut numai o „bubuliţă" acolo unde ţinea luleaua, dar că bubuliţa aceia s'a făcut rană şi-acum se întinde mereu, însă nu-l doare. L-am sfătuit şi pe el să s'arate unui medic. Mi-a ascultat sfatul, s'a supus unei uşoare operaţii, iar acum e mulţumit c'a scăpat de rana cea uricioasă.

Alt caz. Am fost chemat într'o zi la un bolnav greu, să-l împărtăşesc cu sfintele taine şi să-i fac taina sfântului maslu. Suferea de retenţie urinară. Ştia că de această boală numai operaţia îl poate scăpa, dar n'avea tăria sufletească să se supună operaţiei. După

ce-am săvârşit cele dorite de credinţa lui, în cuvinte potrivite l-am înarmat cu ceeace-i lipsea şi în prezenţa mea, s'a lăsat dus la operaţie. Acum e sănătos şi voinic şi de câte ori mă întâlneşte îşi mărturiseşte recunoştinţa cu cuvintele: „Viaţa mea numai Dumnitale ţi-o datorez; de n'ai fi fost Dumneata, acuma aş putrezi".

Altă întâmplare, pe care n'am s'o uit niciodată. Părinţii tânărului X m'au chemat să le împărtăşesc fectorul cu sfintele taine şi să-i fac taina sfântului maslu. După ce-i fac rugăciunile cuvenite, în cursul spovedaniei, cu cuvinte blânde m'apropiu de el şi tânărul îmi spune ceeace nu spusese nimănui: suferea de-o boală ruşinoasă, pe care încercând s'o trateze singur, şi-a dus cu propriile-i mâni microbul la ochi, cari acum erau numai rană. I-am arătat situaţia nenorocită în care se află şi l-am convins să se arate, fără ruşine, unui medic. Astăzi se bucură şi el ca oricine de lumina ochilor.

Apoi câte alte cazuri şi exemple n'ar putea aduce fiecare preot, din care să se constate că şi-au îndemnat credincioşii să-şi caute sănătatea şi cu ajutorul mijloacelor ce le oferă ştiinţa.

Din cele înşirate mai sus, reţes următoarele idei principale, după cari cred că ar fi bine să se orienteze fiecare preot:

1. Să înveţe credincioşii, încredinţaţi lui spre păstorire, tot ce se ţine de sănătatea trupească a omului. In predici anume întocmite şi în altele în cari tratează chestiuni de credinţă, s'arate marele şi nepreţuitorul dar dat de Dumnezeu omului sănătos, precum şi datoria omului bolnav de-aş căuta această zestre pierdută. Să înveţe în acest scop şi copiii la catehizaţie şi tineretul în instituţiile anume create pentru instruirea şi educarea lui. Tuturor să le facă cunoscute regulele igienice, dela cele mai simple până la cele mai complicate.

2. Să premeargă cu exemplu. In biserică, la sfânta împărtăşanie, să nu folosească una şi aceiaşi linguriţă pentru toţi credincioşii. Casa preotului să fie exemplu de curăţenie. Să nu se zidească casă parohială şi şcoală fără bae. Copiii lui, servitorii chiar, să fie bine hrăniţi şi curaţi. Să nu permită a mânca sau bea mai mulţi din acelaş vas.

3. La niciun serviciu religios să nu permită întrebuinţarea băuturilor alcoolice.

4. După orice serviciu religios, sfânta cuminecătură sau taina sfântului maslu, să îndemne bolnavul să-şi caute sănătatea şi pe calea

medicinei. Cuvântul său să 'ntărească pe cel slab de-aşi căuta sănătatea chiar şi pe masa de operaţie, pe cel ruşinos să-şi descopere boala în faţa omului priceput în ştiinţa medicală.

5. Să poarte un fel de evidenţă de starea sănătăţii fiecărei familii şi

6. Pentru ca să-şi îmbogăţească cunoştinţele medicale şi să fie totdeauna în curent cu ele, să aibă abonate reviste medicale ca: „Sănătatea" şi „Trup şi suflet".

Prin aceste mijloace cred c'ar putea lucra orice preot, cu ştiinţă şi mijloace medicale oricât de reduse, la oraş ca şi în cel mai îndepărtat cătun din ţară, ca în adevăr să putem ajunge la acel ideal de-a avea un popor mare şi sănătos.

ECLESIASTUL

SCURTE NOTE EXPLICATIVE[1]

De Preot Dr. NICOLAE NEAGA
Profesor la Academia teologică „Andreiană"

VI. DEŞERTĂCIUNEA IUBIRII DE AVUŢIE...

Intorcându-şi privirile în lume, Eclesiastul descopere nenumărate inconveniente, care-i turbură inima. — Iată un protest împotriva unei alte nenorociri de care se pot izbi oamenii pribegi în această viaţă:

1. Este o răutate pe care am văzut-o sub soare şi care apasă greu asupra omului:

2. Omului căruia Dumnezeu i-a dat averi şi bunuri,[2] iar sufletului lui nu-i lipseşte nimic din ceea ce ar putea să dorească, însă Dumnezeu nu-i îngădue să se bucure de ele, ci un străin le va mânca. Iată o deşertăciune şi un rău nespus de mare!

Este vorba despre cazul unui om care are mulţime mare de averi, care se bucură în societate de-o faimă aleasă şi care îmbătat de deliciile vieţii poate avea tot ceea ce îi cere inima, pentru a trăi cu adevărat ca'n basme. Dar tocmai bucuria de viaţă a acestuia e de scurtă durată. Fericirea sfârşeşte brusc prin moarte neaşteptată sau timpurie. Moştenitori legali n'are, şi e posibil ca un străin să intre în drepturile legitime ale aceluia.

3. Dacă un om ar fi să aibă o sută de fii şi să trăiască mulţi ani şi numeroase să-i fie zilele anilor săi, dacă nu s'a săturat sufletul lui de bine şi el nu are loc de îngropăciune, zic: „Chiar şi fătul lepădat e mai fericit decât el!"

Mulţimea de copii se consideră o binecuvântare cerească, iar lipsa lor un blestem dumnezeesc (Fac. 1_{28} Deut. 28_{4}—Fac. 16_{2}). Versul 3 se întemeiază pe această credinţă: că ar fi o fericire posteritatea numeroasă.

[1] Urmare dela pag. 386.

[2] „Şi mare vază", cum se întregeşte în Biblia Carol II.

Pentru bogat, viaţa lungă e un prilej de prelungire a plăcerilor legate de posesiunile sale fizice. Urmărit de sabia lui Damocle, vrea nu vrea, va fi silit să se plece şi să părăsească „sinul lui Avraam". Expresiile: „nu are loc de îngropăciune" se referă la oamenii cari trec prin lumea aceasta asemenea „corabiei, care răsbate marea învolburată şi a cărei urmă în apă nu poţi s'o mai găseşti (Inţ. l. Sol. V_{10}). In Vechiul Testament cuvintele de mai sus sunt expresii de ocară. Toţi împăraţii popoarelor se odihnesc cu cinste, numai tu nu te vei pogorî în mormânt, zicea Isaia,[1] gândindu-se la un rege al Babiloniei, celebru doar prin josnicii. Cu un copil lepădat se aseamănă omul pentru acelaş motiv, pentru lipsa de valoare personală.

4. A venit înzadar şi se duce în întunerec şi în întunerec numele lui va fi învăluit.

Fătul lepădat e fără valoare pentru această lume, ca şi când n'ar fi existat aşa nu se poate vorbi despre viaţa lui.

5. Nici n'a văzut, nici n'a cunoscut soarele, şi fătul lepădat a avut mai multă odihnă decât omul acesta.

Fătul n'a văzut razele luminoase ale soarelui, nu că globulele oculare i-ar fi fost în suferinţă, dar fiindcă n'a avut parte de viaţă. Faţă de bogatul „închis între zidurile strâmte ale bunurilor lui trecătoare" rămâne mai de preţ fătul, care nu ştie ce e rău şi ce e bine.

6. Şi dacă ar fi trăit de două ori câte o mie de ani şi nu s'a bucurat de fericire, oare nu toţi se duc în acelaşi loc?

Oricât de lungă i-ar fi avarului viaţa, el cu mijloacele sale nu-şi poate dobândi niciodată ceea ce e bine în adevăr. Sub „acelaşi loc", se înţelege mormântul, unde sunt siliţi toţi să coboare, ca şi când „viaţa din această lume n'ar fi altceva decât o călătorie către moarte".[2]

7. Toată munca omului este pentru gura lui şi cu toate acestea pofta lui nu e astâmpărată.

Omul lucrează numai pentru bunul său traiu. E însă în natura fiinţei sale ca să nu fie niciodată mulţumit. Dobândeşte ceva, nu-i ajunge atât, ci aspiră de bună voie spre alte înfăptuiri. E vorba despre dorinţele materiale şi bucu-

---

[1] Isaia mai numeşte pe împăratul Babiloniei: om asvârlit departe de mormânt, ramură fără de preţ, hoit călcat în picioare. Aceasta pentru crimele săvârşite.

[2] Cum zicea filosoful Seneca.

riile sensuale, pe cari le reprezintă expresiile: „gură şi poftă".

8. Căci care este precăderea celui înţelept asupra celui nebun şi a celui bogat faţă de cel sărac, care ştie să se poarte între oameni?

Cine ar putea spune că omul înţelept e mai fericit în viaţă decât un altul, care n'ar valora nimic din punct de vedere al inteligenţei. Eclesiastul a arătat de nenumărate ori că nici ştiinţa, nici lipsa ei nu contează în ce priveşte fericirea. Cu acelaş scop consideră autorul pe cel de al doilea paralelism: bogăţia şi sărăcia, şi afirmă că marele capitalist nu e factorul care dă soluţia, cum nu izbuteşte în această privinţă mai mult nici cel paralizat de decepţiile fără număr ale mizeriei. Fraza: „ştie să se poarte între oameni", se referă la săracul care posedă ceea ce se numeşte: isteţimea vieţii. Cei cari trăiesc în belşug, de obicei cei tari, apasă pe cei săraci şi neputincioşi „prinzându-i în sfaturile pe cari le iscodesc" (Psalm X_2). Din aceste surprize neplăcute „săracul care ştie să se poarte" iese teafăr. Grecescul ὁ πένης nu înseamnă sărac, ci determină pe omul care ştie să se poarte în viaţă.

9. Mai bine să te uiţi cu ochii decât să pribegeşti cu sufletul. Şi aceasta este deşertăciune şi vânare de vânt!

Cu ochii cuprinzi ceea ce e vizibil: materia; cu privirile sufletului pătrunzi pe terenul vieţii spirituale. Omul e astfel organizat că prin cele două alcătuiri esenţiale ale fiinţei sale poate percepe lumea fizică, dar şi lumea de dincolo de hotarul faptelor pipăibile. Cu cât mai puţin accesibile sunt adevărurile căutate în lumea abstractă, cu atât mai îmbrăţişabilă este lumea cea înconjurătoare, cu care omul este în raporturi zilnice. Valoarea speculaţiilor înalte o apreciază înţelepţii, câtă vreme pentru omul de jos, legat de preocupări rentabile, problema materială e idealul. Omul trebuind să fie reprezentantul vieţii spirituale pe pământ, se materializează atât de covârşitor, lucru pe care-l regretă Eclesiastul.

10. Orice îşi ia fiinţă, de mult calea lui a fost hotărâtă şi ştiut este ce va fi cu omul; el nu poate să se răfuiască cu[1] *cel ce este mai mare decât el.*

[1] „Cu acela" (= Dumnezeu), cum se întregeşte în Biblia Carol II.

Dumnezeu ştie toate cele trecute şi cele viitoare. Cele ale omului cunoscute-i sunt din etern (Fapte XV_{18}), pentrucă ce ia fiinţă în prezent nu e decât o realizare a planului conceput din veci la Dânsul.

Expresia: *„cel mai tare"*, o referă Eclesiastul la Dumnezeu, al cărui fel de cunoaştere diferă fundamental de felul de cunoaştere omenesc.

11. Cu cât se spun mai multe cuvinte, cu atât este mai multă deşertăciune. Ce folos trage omul?

Cu cât reflectează cineva mai cu răbdare, cu atât mai multe enigme va semnala, unele din ele poate până atunci neobservate, cari rămânând însă nedeslegate vor produce aceleaşi sentimente de nemulţumire. Discuţii, în contradictoriu, pe tema enigmelor universului, pot fi fără sfârşit. Ce folos? Orizontul enigmelor se lărgeşte, iar deslegarea care li se dă nu e totdeauna cea mai fericită.

12. Căci cine ştie ce este de folos pentru om în viaţă, în vremea zilelor sale de nimicnicie pe care le trece asemenea unei umbre?[1] *Şi cine va spune mai dinainte omului ce va fi după el sub soare?*

Se pune aici un mare semn de întrebare în legătură cu rostul vieţii.[2] Cum să trăiască omul viaţa — aşa de trecătoare ca o umbră — ca să-i fie folositoare? Bogăţie, sărăcie, domnie, robie, înţelepciune, nebunie... care-i mai de folos pentru fericirea proprie? „Ca să poată cineva să spună omului ceea ce e bine pentru el în viaţă, ce hotărâri să ia în anumite împrejurări, ar trebui să ştie ce se va întâmpla în viitor"[3] (ce va fi după el, adecă după moartea omului). Dar pentru om tainele de mai târziu ale vieţii pământeşti rămân nepătrunse,[4] cu atât mai mult cele „de dincolo".

---

[1] Sunt numeroase locurile din Biblie unde omul e asemănat cu o umbră, ex: Iob $VIII_9$, Iob XIV_2, Ps. $CXLIII_4$.

[2] b. o. Dr. Allgeier: Kohelet p. 38. Podeschard 363 etc.

[3] Cf. Podeschard 363; I. P. Mălăeşti: Ecl. (trad.) p. 45.

[4] Creştinismul a adus o uşurare omului în această privinţă. Biserica dreptcredincioasă ortodoxă prescrie ce să faci şi ce să eviţi pentru a dobândi mântuirea. Şi totuşi un puţin credincios s'ar putea întreba: care-i drumul drept: cel indicat de Biserica ortodoxă, cel propus de catolicism, protestantism, sau alte confesiuni, mai mult sau mai puţin îndepărtate dela matcă?

PREDICĂ LA DUMINECA XXI DUPĂ RUSALII

De Prof. MIHAIL NEAGU
Duhovnicul Academiei teologice „Andreiane"

Iubiților credincioși,

Lupta împotriva păcatului este cea mai serioasă problemă a vieții. Este problema pe care omul, cu toată înțelepciunea lui, încă nici până azi n'a isbutit să o rezolve. Rezolvirea ei are o singură cale: întoarcerea la Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos.

Păcatul întunecă mintea, ca să nu mai înțelegem adevărul.

Păcatul omoară sufletul, ca să cădem în prăpastia nimicirii.

Păcatul își întinde rădăcinile sale de otravă asupra nevinovaților copii din fașe.

El nu este o simplă pată ce se așază pe haina sufletului nostru, și care poate fi curățită cu ușurință, ci este otravă ce roade viața vie a sufletului, ca să rămânem slugi inconștiente ale întunerecului.

Intre suflet și Dumnezeu — căruia sufletul este dator să-I slujească cu toată tragerea de inimă — adeseori se așază diavolul cu toate uneltirile sale ademenitoare. Intunecă drumul sufletului cu pofta trecătoarelor plăceri. Imbie omului viața mincinoasă a tuturor desmierdărilor, ca orbindu-l să nu mai cunoască adevărul, ci să rămână rob al întunerecului. In lupta cu puterile întunerecului se vădește calitatea superioară a cugetării, simțirii și voinții noastre omenești. O fi ea frumoasă puterea de știință a omului, dar nu se poate asemăna, în veșnicie, cu statornicia în credință către Dumnezeu.

Admirăm faptele mari ale oamenilor și ingeniozitatea descoperirilor lor, dar pentru veșnica zidire a sufletelor nu rămân decât faptele morale ale temătorilor de Dumnezeu.

Diavolul se preface în înger de lumină și pe mulți îi ridică în slăvi strălucitoare ca să-i prăbușească mai curând sau mai târziu, pentrucă el n'are putere de zidire veșnică, ci de nimicire. El crează pofta de măreție și trufie. Creștinul adevărat este smerit și ascultător până la moarte.

Diavolul nu este ființă abstractă, sau o simplă sperietoare pentru naivi, cum cred mulți, ci o realitate vie, personală. Este puterea formidabilă a întunerecului, care urăște de moarte lumina lină a sufletului, cugetarea în duhul lui Dumnezeu și simțirea nobilă. El se bucură când ne vede legați în obezile păcatului, când ne chinuim de moarte, când ne prăbușim pentrucă nu ne căim. El vrea să ne vadă robi ascultători ai lui. Ca nu cumva să-l părăsim, ne îmbie plăceri ca prin ele să ne nimicească, ne îmbie lumină ca să ne orbească, ne ademenește cu deșertăciuni ca să nu-i simțim scopul nimicitor. In chipul acesta a ajuns în mrejile diavolului omul din părțile Gadarei, de care ne vorbește sfânta evanghelie de azi.

Diavolul l-a îndemnat la păcat și el i-a fost ascultător. Diavolul a pus stăpânire pe viața sufletului lui și el nu s'a împotrivit. Diavolul l-a orbit și el și cu aceasta s'a împăcat. Să nu ne mirăm că omul care a trăit în chipul acesta s'a pierdut cu desăvârșire.

Nu mai trăia în casă, ci în morminte încărcate de miros de putregaiu.

Nu mai era împreună cu oamenii, ci în loc pustiu unde pășteau porcii.

Nu mai înțelegea ce este iubirea, căci era periculos pentru toată lumea.

Nu mai înțelegea că este gol. Nu mai simțea durerea când se rănea. Era mort pentru sine, dar viu în jugul diavolului, ca să amenințe toată lumea.

Iată însă că vine Domnul și Mântuitorul nostru Iisus Hristos în părțile acelea. El vine de peste mare ca din altă lume. Vine puterea lui Dumnezeu să nimicească stăpânirea diavolului.

Indrăcitul când l-a văzut pe Domnul, doar atât a mai putut spune: „Iisuse Fiul lui Dumnezeu celui Preaînalt, ro-

gu-te nu mă munci pe mine“ (Luca 8_{28}). Cel sălbatic s'a îmblânzit, a devenit ca un miel. Cel ce rupea lanţurile, acum este liber şi nu se mai atinge de nimenea. Puterea diavolui încetează în faţa lui Dumnezeu. „Ceeace este cu neputinţă la oameni, cu putinţă este la Dumnezeu (Matei 19_{26}“).

Dar omul nu vrea să înţeleagă aceasta. El simte răul şi totuşi nu caută ajutor la Dumnezeu. El este mândru, deşi este neputincios. Este nepăsător, deşi este pierdut. Din ghiarele diavolului şi-ale peirii nu ne scapă nimenea, decât Hristos Dumnezeu. La El să ne întoarcem!

Pe mine mă cuprind fiori când mă gândesc la turma de porci în care intraseră diavolii şi s'a aruncat în mare. In această cădere eu văd icoana peirii noastre vecinice dacă nu ne întoarcem la Domnul. Văd o lume întreagă ce strigă după ajutor. Văd neamuri întregi pierind pentrucă nu se pocăiesc, văd sfârşitul tragic al omenirii dacă nu aleargă la Mântuitorul.

Domnul a venit în părţile Gadareilor ca să îngenuncheze mândria diavolului şi să scape sufletul din robie. Venirea lui a fost luptă necurmată, ce s'a sfârşit cu biruinţa de pe Golgota. Pildă ne-a dat că fără jertfă niciodată nu vom birui puterile întunerecului. Domnul cu noi este până la sfârşitul veacurilor în lupta pentru viaţa sufletului.

Dumnezeu Iisus Hristos ne iubeşte până la moarte şi viaţa şi-o dă pentru noi; noi fugim de El şi alergăm în braţele diavolului fără temere de moarte. Domnul vrea să ne facă asemenea Lui; noi ne asemănăm cu fiinţele necuvântătoare. Dumnezeu ne vrea să petrecem în lumina cerească; noi rămânem în noroiul urât al tuturor păcatelor. Iubim păcatul şi suntem împotriva voiei lui Dumnezeu. Fugim de viaţă şi ne aruncăm în braţele morţii. Ce nebunie şi ce nesocotinţă!

Domnul ne ştie neascultători şi totuşi vine la noi, pentrucă ne vrea asemenea Lui. El vrea să ne vadă rupând legătura cu păcatul şi trăind pentru Dumnezeu. Domnul urăşte păcatul şi trebue să-l urâm şi noi. El iubeşte curăţenia şi noi trebue deasemenea să o iubim.

Dacă ne dorim fericirea, Domnul ne-o doreşte şi mai mult.

Dacă lucrăm pentru fericirea noastră, Domnul face şi mai mult, căci viaţa şi-o dă pentru noi.

Să luăm pildă dela îndrăcitul pe care l-a vindecat Domnul, căci şi cu noi se întâmplă aceeaş minune, zi de zi; şi pe noi ne desleagă de legăturile diavolului. Cel furios este blând ca un miel. Cel legat în obezile morţii este liber, căci la Domnul este toată libertatea. Este liber pentrucă este legat de Domnul. Unde este Domnul este viaţa şi libertatea. Unde este păcatul este întunerecul şi moartea.

„Poporul cel ce şedea întru întunerec a văzut lumină mare, şi celor ce şedeau în laturea şi umbra morţii lumină a răsărit" (Matei 4_{16}), dar nici Gadarenii nu s'au pocăit, pe cum nu se întorc nici azi la Domnul „fiii pierzării". Ei văd pe Domnul, dar au alte griji. Ei văd pe îndrăcitul deplin sănătos, dar nu întreabă cum s'a însănătoşat. Ei văd lumina vieţii, dar rămân în întunerec. Cu Domnul cerul s'a coborât pe pământ; ei au grija bogăţiilor pieritoare. Aşa lucrează şi „fiii veacului acestuia".

Când preotul trece pe drum, fiii veacului acestuia scuipă şi strigă „că n'au noroc".

Când preotul porneşte o „discuţie religioasă", chiar şi între oamenii culţi, îndată trec „fiii necredinţii" la alte chestiuni mai de seamă.

Când preotul aminteşte de Domnul în tren sau tramvai, creştinii fug în celălalt compartiment. Sămânţa fiilor pierzării încă n'a pierit. Dacă Domnul ar mai veni încă odată în mijlocul nostru şi azi, i s'ar striga să plece dela noi, să ne lase să trăim liniştiţi, cum au trăit şi părinţii noştri.

Vai de sufletele noastre dacă nu ne pocăim, dacă nu ascultăm de glasul care ne chiamă la viaţă nouă. Domnul şi nouă ne porunceşte când zice: „Mergi în casa ta, la ai tăi, şi vesteşte lor câte ţi-a făcut ţie Domnul şi cum te-a miluit". Creştinii adevăraţi ascultă porunca Domnului, pentrucă este de folos sufletului lor. Ei ştiu şi sunt siguri că nu tot cel ce zice Doamne, Doamne, va intra întru împărăţia lui Dumnezeu, ci acela care împlineşte voia Lui. Amin.

ATITUDINI

REGIMUL SECTELOR DIN ROMÂNIA

VI. INSTABILITATEA LUI. DECIZIA MINISTERIALA DIN 12 IULIE 1939[1]

La abia un an şi o lună dela intrarea în vigoare a deciziei ministeriale privitoare la regimul sectelor din România — pe care a dat-o titularul de pe acea vreme al Ministerului Cultelor şi Artelor, P. Sf. Episcop Nicolae Colan — ne-am pomenit cu o nouă reglementare a acestei spinoase probleme. De astă dată, autorul ei este titularul în funcţiune al departamentului de resort, dl Ministru Dr. Nicolae Zigre.

Dupăcum vedem, regimul sectelor din România pătimeşte de-o acută instabilitate. Deciziile ministeriale în chestiune apar şi dispar cu o iuţeală surprinzătoare, pentru a face loc altora. Cui foloseşte această instabilitate? Guvernului? Bisericii noastre sau — hai să zicem — cultelor istorice? Nici unuia, nici celorlalte. Iată dece!

Inţelegem ca o dispoziţie dată de puterea executivă să fie înlocuită cu alta numai în aceste trei cazuri: 1. când e rea; 2. când fără să fie rea autoritatea dela care a emanat socoteşte că poate pune în locul ei alta mai bună; 3. când se schimbă legea fundamentală a Statului. In ultimul caz, toată legislaţia Ţării trebue revizuită şi pusă de acord cu noua Constituţie.

Din cele zise, rezultă că într'un Stat suveran ca al nostru, cu o Biserică dominantă şi cu culte istorice recunoscute şi proteguite de legile lui, nemulţumirile pe cari le manifestă sectele venetice faţă de dispoziţiunile ce le reglementează, îngrădesc sau interzic activitatea, nu pot constitui sub nici un motiv un argument pentru schimbarea acestor dispoziţiuni. Când această schimbare se produce totuşi, ea însemnează pentru secte o îndulcire a regimului la care sunt supuse, pentru autorităţi un indiciu de slăbiciune, un semn vădit că au cedat umilitoarelor presiuni exercitate de peste hotare, iar pentru cultele istorice un motiv de nemulţumiri şi de agitaţii permanente. Prea arareori se 'ntâmplă contrarul. Atunci sectele sunt cele cari pun umărul ca să dărâme actul de autoritate, pe când noi avem mulţumirea de-a ne şti sprijiniţi şi încurajaţi în lupta noastră cinstită cu „furii" cuibăriţi între noi, de un Stat care-i al nostru *— şi nu al altora.*

Decizia din 11 Iunie 1938 ne-a dat această satisfacţie. Prilejuită de intrarea în vigoare a nouei Constituţii date de Majestatea Sa Regele Carol II în Februarie 1938, decizia ministerială sem-

[1] *Pentru articolele premergătoare vezi „Revista Teologică" XXVIII, 1938 p. 450.*

nată de P. Sf. Episcop Nicolae Colan — cu toatecă respecta dreptul de funcţionare al celor trei secte recunoscute de înaintaşele ei — a stârnit o panică extraordinară în cercurile sectare dela noi. Reacţiunea acestora, sprijinită cu arginţi şi cu intervenţii de prietenii lor de peste hotare, era cel mai bun indiciu că măsurile luate de Episcopul Ministru a isbit în plin neorânduiala sectară incapabilă să se conformeze nouei situaţii. Hotărâtă să se descurce ea cum o şti şi cum o putea cu cele trei secte recunoscute de autoritatea de Stat, Biserica noastră era satisfăcută că barem pentru rest s'au luat măsuri acceptabile. Tribunalele militare au intrat în funcţiune. Sentinţele de condamnare ale cuibarelor de sectari neadmişi de lege, dibuite cu râvnă de organele poliţieneşti şi jandarmereşti, curgeau gârlă. Simţeam că politica lui „închide ochii" şi „trece cu vederea" s'a isprăvit. Statul a dovedit de data aceea că a luat aminte la primejdia pe care Biserica nu înceta să i-o indice, şi că s'a hotărât s'o curme. Ne aflam pe calea cea bună a restabilirii prestigiului autorităţii de stat, a respectului faţă de legile lui şi a refacerii unităţii sufleteşti a neamului, care este chezăşia supremă a solidarităţii şi tăriei naţionale.

Considerând efectul pe care l-a avut în tabăra sectară, ştiind apoi că corifeii sectari dinlăuntrul şi dinafara Ţării au deprins urâtul nărav de a se amesteca în treburile autorităţilor noastre de Stat — să presupunem oare că decizia din anul trecut a căzut aşa de curând din pricină că n'a întrunit simpatia ocultei sectare? Din respect faţă de autorităţi — adică şi faţă de dl Ministru Zigre, ale cărui bune simţăminte ortodoxe le cunoaştem şi le preţuim — ne abţinem să formulăm un răspuns afirmativ. Ca atare, vom purcede la examinarea altor motive cari ar fi putut duce la alcătuirea unei noui decizii ministeriale în chestiunea sectară.

Aşadar decizia din anul trecut s'a produs în urma schimbării aşezământului nostru de Stat prin Constituţia Regele Carol II. Ea reprezenta deci atitudinea noului — şi actualului — regim de renaştere naţională *înscăunat la cârma treburilor obşteşti,* faţă de sectele din România. *Era o atitudine fermă, ca toate manifestările regimului care şi-o însuşia. Ivirea unei noui decizii — a celei cu nr. 31.999 din 12 Iulie a. c. publicată în „Monitorul Oficial" nr. 161 din 15 Iulie a. c. (textul ei în „Telegraful Român" nr. 32 a. c.) — ne-a făcut să ne gândim cu îngrijorare că atitudinea autorităţii de Stat faţă de secte a putut suferi oarecari modificări. Altfel nu era nevoie de ea, căci a trecut vremea când fiecare ministru nou îşi inaugura activitatea năruind moştenirea ce i-a lăsat-o precursorul său. Cum decizia actuală nu venea să ia locul uneia care s'a dovedit rea, nici nu era necisitată de vreun eveniment extraordinar cum a fost schimbarea Constituţiei — a cărei consecinţă firească a fost decizia P. Sf. Episcop Nicolae Colan — urmează că decizia dlui Ministru Zigre trebue să fie, din punct de vedere al* intereselor româneşti, *şi mai bună decât înaintaşa ei, ca să aibă o raţiune de a fi. Examinarea ei ne va arăta dacă-i aşa — sau nu.*

In primul rând constatăm cu durere că decizia din 1939 în loc să înăsprească restricţiile impuse asociaţiilor religioase sectare de decizia din 1938, le anulează *pur şi simplu. Exemplificăm! Art. 7 al. 6 al deciziei din 1939 hotărăşte: „Sunt dispensate de condiţiunea numărului credincioşilor şi a distanţei, casele de rugăciuni în fiinţă şi în funcţiune la 14 Iunie 1938" adică la trei zile dela semnarea deciziei P. Sf. Episcop Nicolae Colan. Prin această dispoziţie, cea mai importantă măsură luată de decizia anterioară a fost făcută inoperantă. Mă explic!*

Decizia din 1938 (art. 4 al. 3 şi art. 8 al. 3) pretindea pentru dobândirea autorizaţiei de funcţionare a unei asociaţii religioase locale un număr de cel puţin 100 membri bărbaţi capi de familie. Decizia din 1939 se mulţumeşte cu 50. Casele de rugăciune ale sectarilor, potrivit dispoziţiunilor ambelor decizii, trebue să se afle la o distanţă de cel puţin 200 metri de lăcaşurile similare ale celorlalte culte şi asociaţii religioase.

Decizia din 1938 punea în vedere sectelor să se conformeze până la un anumit termen acestor dispoziţiuni. Aceasta a fost pricina de căpetenie a văicărelilor sectare cari s'au auzit până dincolo de Canalul Mânecii şi chiar peste Atlantic. Decizia din 1939 vine şi consfinţeşte prin art. citat starea pe care a găsit-o şi voia s'o rectifice înaintaşa ei din 11 Iunie 1938. Asta-i tot atâta ca şi când decizia din 1938 n'ar fi existat. E lesne de'nţeles că nu noi suntem triumfătorii. Dar n'am isprăvit!

Ambele decizii dispun că asociaţiile religioase sectare sunt obligate să înainteze Ministerului Cultelor şi Artelor, printre alte, ş statutul de organizare, ca să poată obţine autorizaţia de funcţionare. Prin decizia din 1938, Ministerul Cultelor şi Artelor îşi rezerva dreptul suveran (vezi art. 5, al. 2) de a aduce modificări acestor statute. Din decizia din 1939, această dispoziţie a dispărut. E o eroare colosală. Autoritatea de stat trebue să aibă mai multă încredere în ceeace ea lucrează pentruca interesele naţionale să fie respectate, decât în ceeace hotărăsc sectarii în statutele asociaţiilor lor pseudo-religioase. Ca atare, controlul, exercitat de Ministerul Cultelor, ca să fie eficace, trebue să fie împreunat cu dreptul de a modifica statutele sectare când găseşte de cuviinţă, şi nu să se mărginească numai la operaţiunea atât de lesnicioasă şi neîndoios periculoasă a acceptării şi aprobării lor pe baza faptului că i-au fost prezentate în termen. E vorba aici de-o omisiune neintenţionată? Se prea poate! Intrucât decizia precedentă e abrogată şi întrucât cea actuală nu repetă dispoziţia în chestiune, suntem foarte siguri că sectarii vor putea să-i conteste ministerului de resort, în faţa instanţelor judecătoreşti, un drept pe care acesta a uitat să şi-l ia, având toată certitudinea că vor dobândi câştig de cauză. In ce ne priveşte, am fi prea bucuroşi să se'ntâmple altfel. Mai departe!

Decizia din 1938 prevedea sancţiuni pe seama tipografiilor cari tipăresc camuflat scrieri sectare şi interzicea oferirea şi desfacerea

acestora prin colportori. Decizia actuală tace. Pretinde doar indicarea pe copertă a numelui asociației editoare sau distribuitoare, iar pe publicațiile ce le desfac organizațiile locale, cere aplicarea peceții lor.

Numai atâta nu ajunge. Mi se poate trimite acasă, prin poştă, o cărțulie care după titlul de pe copertă ar vrea să spună că se ocupă de Eminescu. O deschid şi constat că-i proză sectară într'ânsa. Tocmai această surprindere mă face s'o citesc şi dacă-s slab de înger, cad. Aşa îşi plasau comuniştii literatura lor incendiară. Siguranța Statului ar putea povesti multe în această privință dacă secretul tăriei şi succeselor ei n'ar sta tocmai în acel mutism profesional atât de inpenetrabil.

Aşa fac — sau pot face — şi sectarii. Pe când dacă prevezi sancțiuni drastice pe seama tipografiilor delicvente, ai înfrânat — dacă nu chiar curmat — această speculă.

Ar mai fi şi alte părți slabe de relevat, b. o. dreptul acordat predicatorilor sectari de a ținea cursuri pentru educația morală şi religioasă a copiilor sectari, în casele de rugăciuni, „ori în alt loc (?!) destinat acestui scop" (art. 13). Şi încă ceva! Art. 16 îngădue asociațiilor religioase să-şi întemeieze şcoli pentru pregătirea profesională a personalului lor religios, să le organizeze, să le alcătuiască programa de studii şi să angajeze profesori. Ministerul Cultelor şi Artelor va aproba toate acestea „în prealabil".... Incolo, decizia actuală nu modifică regimul din trecut al sectelor din România. Cu alte cuvinte, pe lângă scăderile ei proprii, mai întruneşte şi insuficiențele deciziilor premergătoare.

Consecințele ei?

Vor fi grave de tot. Regimul actual *al sectelor din România, după oarecare trecere de vreme, va deveni* regim tradițional, *iar cele trei* secte recunoscute *astăzi, se vor transforma subit în* „culte istorice", *cu acces la visteria statului şi cu pretenții de recunoaştere a meritelor lor... „pentru Țară şi Neam". Zadarnic s'or încăpățina urmaşii noştri să le tăgăduiască „drepturile lor fireşti": sectarii ii vor plesni peste obraz cu deciziile ministeriale de după războiu, pe cari le vor mânui cu mai multă dibăcie decât fac bieții noştri răzeşi cu hrisoavele domneşti. Abia atunci va fi priceput în toată cruzimea lui un adevăr pe care noi ne facem că nu-l vedem: actuala politică religioasă a Statului român a fost catastrofală.*

Nu credeți c'o să fie prea târziu? Parcă văd sporind râvna de luptă antisectară a preoțimii noastre invers proporțional cu concursul pe care ni-l acordă Statul. Aşa şi este! Numai străduindu-ne să stârpim cucuta sectară de pe livezile ortodoxe vom isbuti să pregătim actualului regim al sectelor din România viața pe care o merită: cât mai scurtă.... şi fără urmaşi!

Aşa-i că ne-am înțeles, fraților preoți?

Dr. GRIGORIE T. MARCU

MIŞCAREA LITERARĂ

Dumitru Stăniloae: ORTODOXIE ŞI ROMÂNISM. Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1939, p. 396, Lei 140.

Relaţia firească dintre Ortodoxie şi Românism formează una din problemele preferate ale gânditorilor noştri. Tăgăduită violent de unii, ea a fost apărată şi documentată senin de „Gândirea" dlui Prof. Nichifor Crainic, de verbul nuanţat şi profund al I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului şi de reputatul cugetător creştin care-i Păr. Prot. Dr. Dumitru Stăniloae, rectorul Academiei teologice „Andreiane" din Sibiu.

Intr'o serie de articole şi studii ocazionale — publicate parte în „Telegraful Român", al cărui conducător este, şi parte în revista „Gândirea", ale cărei preocupări ortodoxe sunt prea bine cunoscute — Păr. Stăniloae a lărgit zarea discuţiei iscate în jurul acestei probleme şi a aprofundat şi clarificat definitiv subiectul ei. O cugetare ageră şi pătrunzătoare şi un stil colorat şi precis alcătuesc uneltele cu cari P. C. Sa a purces la deslegarea acestei probleme.

Cedând îndemnurilor insistente ce i-au venit din atâtea părţi, Păr. Stăniloae s'a hotărât să adune laolaltă articolele şi studiile în chestiune. Aşa s'a întocmit cartea grea de duh şi de-o optimă eleganţă tehnică de care ne ocupăm aici. Conţinutul ei e distribuit în cincisprezece compartimente bine legate întreolaltă. Punctul dela care pleacă şi la care se'ntorc toate sclipitoarele consideraţiuni ale eminentului autor, este — cum spuneam — relaţia firească dintre Ortodoxie şi Românism. Negată de romano-catolicism şi încurcată de filosoful C. Rădulescu-Motru, Păr. Stăniloae îşi va urzi firul argumentării P. C. Sale îndeosebi în opoziţie cu tezele şubrede ale acestora.

Teologii papistaşi neagă fuziunea dintre Ortodoxie şi Românism pentrucă după concepţia lor, naţiunile nu sunt realităţi voite etern de Dumnezeu, ci nişte pomi pădureţi pe cari se altoeşte mlădiţa nobilă a vieţii creştine. Ca atare, creştinismul şi naţiunea stau întreolaltă într'un raport de exclusivitate. Primul trebue s'o anuleze pe cealaltă. De-aici concluzia practică: naţiunile trebue să dispară în marea visatei monarhii universale a Episcopului Romei, care a luat în arendă creştinismul.

Această teză sucită este consecinţa firească a doctrinei antropologice rom.-cat., care îl face pe Dumnezeu autor al păcatului şi al morţii. Păr. Stăniloae se descurcă senin cu această învăţătură catastrofală, dovedind că naţiunile sunt voite de Dumnezeu şi că existenţa lor nu înseamnă sfâşierea ecumenicităţii creştine ci vivificarea ei. Creştinismul orchestrează maestru zestrea sufletească a

naţiunilor, n'o anulează, n'o nimiceşte. Toţi creştinii şi toate popoarele privesc spre acelaşi soare duhovnicesc, dar întrucât privesc spre el cu *ochii lor* şi nu cu ai altora, e de tot firesc ca lumina ce cade pe spaţii istorice şi sufleteşti diferite, să aibă efecte variate.

Dl C. Rădulescu-Motru susţinea nu de mult că Ortodoxia şi Românismul — chiar dacă au stat în trecut într'o legătură strânsă — astăzi trebue să se despartă. Ele nu pot fi contopite fără să se păgubească reciproc, fiindcă natura spiritualităţii uneia este cu totul diferită de a celuilalt.

Păr. Stăniloae arată că Ortodoxia şi Românismul *sunt contopite* din vecii vecilor, fără ca să se fi păgubit una pe alta. Toată istoria noastră stă mărturie că din fuziunea acestor două elemente a rezultat *firea românească* şi că aceasta este pârghia progresului nostru omnilateral. Analizarea minuţioasă a plenitudinii de viaţă românească pe care o săvârşeşte cu o fină pătrundere Păr. Stăniloae, te conduce la această concluzie tare şi întăritoare ca o certitudine: *mai aproape de Ortodoxie înseamnă mai aproape de noi înşine şi de misiunea noastră, căci Ortodoxia şi Românismul una sunt!*

Cea mai remarcabilă operă sibiană a anului acestuia, a făcut ocolul tuturor cercurilor iubitoare de înţelepciune şi adevăr. Interesul pe care l-a stârnit ea, e explicabil prin valoarea optimă şi trainică pe care o are. Pentru Ortodoxia românească, lucrarea aceasta este o lespede grea care striveşte sub povara ei multe erezii; pentru luminatul Ierarh care i-a înlesnit tipărirea — o nouă piatră unghiulară în strălucita-i operă de înălţare prin cultură a Bisericii strămoşeşti; iar pentru autor, un spor al prestigiului şi aşa considerabil de care se bucură în cercurile intelectuale ortodoxe.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

*

Sf. Ioan Gură de Aur: PREDICI DESPRE POCĂINŢĂ ŞI DESPRE SF. VAVILA. In româneşte de *Ştefan Bezdechi*, prof. univ. („Seria Teologică" Nr. 12) Sibiu, 1938. Preţul 60 Lei.

Inaccesibilitatea materialului teologic patristic în forma sa originală este adânc simţită de slujitorii altarelor. Dar avem mulţumirea că în ultima vreme cunoscătorii limbilor clasice şi-au pus în gând să umple acest gol, traducând o parte din operele Sf. Părinţi. Aşa eminentul cunoscător al limbii eline dl prof. univ. Dr. Ştefan Bezdechi, face un nepreţuit serviciu Bisericii noastre ortodoxe şi mai ales nouă preoţilor, prin traducerea celor 9 predici despre pocăinţă ale celui mai mare predicator răsăritean Sf. Ioan Hrisostom.

Predicile Sf. Ioan Gură de Aur se caracterizează prin avântul ideilor pe cari le cuprind. Ele nu sunt alcătuite după un plan mai 'nainte cugetat. Cele mai multe sunt improvizaţii în faţa auditorilor săi despre diverse chestiuni pe cari Sfântul le socotea vrednice de limpezit.

Discipolul lui Libanius şi al lui Diodor din Tars are fineţea şi subtilitatea gândirii filosofice. Nici când însă el nu va aluneca în argumentări prea greoaie şi sterile, ci va menţine linia medie între profunzimea cugetării, necesităţile vieţii şi putinţa de înţelegere a auditorilor săi. Scopul predicilor sale este înduplecarea voei, pe care el o urmăreşte cu insistenţă şi cu un patos cuceritor. Sfântul nu-şi cruţă auditoriul, ci-l mustră şi-l ceartă părinteşte, arătând nimicnicia vieţii pământeşti faţă de marea fericire şi mărire pe care un adevărat creştin o va câştiga în împărăţia cea veşnică a Domnului. Predicile despre pocăinţă, traduse de dl Şt. Bezdechi, au — ca şi toate predicile Sfântului — marea importanţă a îmbinării Sf. Scripturi cu realitatea crudă a vieţii, pe cari le pune faţă în faţă, comparându-le şi scoţând în relief calea de urmat. Mentorul şcoalei antiohiene, unde probabil îşi ţinu predicile sale despre pocăinţă, nu întrece marginile în comparaţie ci el ţine drumul de mijloc între alegorismul exagerat al şcoalei alexandrine şi între interpretarea istoric-literară a celei antiohiene. Aici se dovedeşte fineţea şi subtilitatea sa de mare orator al lumii creştine.

Intr'un mod desăvârşit se evidenţiază talentul său de mare orator în acest mănunchiu de predici despre pocăinţă. „Pocăinţa are un rost capital în doctrina creştină" — spune traducătorul în prefaţă. Fără îndoială, şi încă cel mai de căpetenie. In jurul întoarcerii către Dumnezeu se învârte întreaga propoveduire a pustnicului din pustia Iordanului şi a Mântuitorului. Păcatul este un fapt universal în omenire. Dar câtă vreme unii se împietresc în răutate şi nu mai simt căinţă în sufletele lor pentru nelegiuirile comise, alţii îşi recunosc starea de decădere şi prinşi de remuşcări, se întorc către Dumnezeu. Acesta este şi sâmburele predicii Sf. Ioan: calea de întoarcere la Dumnezeu. Ai păcătuit, spune Sfântul, nu te sfii a-ţi mărturisi păcatul şi a te căi. Dacă în fiecare clipă păcătueşti, în fiecare clipă intră în Biserică şi-ţi plânge păcatul şi milostivul Dumnezeu îţi va ierta fărădelegea ta. Iată cum a plâns David păcatul său, iată cum e primit fiul cel pierdut, priveşte cum umblă Domnul după oaia cea rătăcită pe care o aduce la turmă „pe umeri". Tot aşa să faceţi şi voi, se îndreaptă Sfântul către auditorii săi.

Căile cari ne duc la pocăinţă sunt multiple. Neîntrecutul cuvântător ni le arată şi le analizează pe toate. Dar cea mai importantă este milostenia, pe care o numeşte „preţul răscumpărării sufletului" (p. 24). Ea este „împărăteasa virtuţilor, care, ţinând locul de apărător prea destoinic, foarte degrabă duce pe oameni chiar la uşile cerului" (p. 22—23). Aşa glăsueşte de frumos maestrul cuvântului! Pentru aceea traducerea, făcută cu multă măestrie, este aşa de caldă şi aşa de ziditoare. Cartea e o podoabă rară şi s'ar cuveni să nu lipsească de pe masa nici unui slujitor al altarelor, ba nici a credincioşilor. Şi mai mult: să pătrundă în suflete.

Preot IOAN CHIOARU

Preot Dr. *Spiridon Cândea*, Profesor la Academia teologică „Andreiană" din Sibiu: HRISTOS ŞI MÂNTUIREA SUFLETEASCĂ A ORĂŞENILOR. Studiu de Teologie pastorală („Seria Teologică" nr. 15) Sibiu 1939, p. 302, Lei 140.

Iată o carte care te cucereşte prin claritatea ei. Pledând cu căldură pentru necesitatea unei revizuiri a atitudinii păstorului de suflete faţă de populaţia orăşenească şi stabilind cu pricepere de cunoscător conţinutul şi limitele pastoraţiei citadine în lumina cerinţelor actuale, Păr. Prof. Dr. Spiridon Cândea — actualmente consilier arhiepiscopesc la Sibiu — îi oferă Teologiei ortodoxe române *prima* lucrare complectă asupra acestei probleme de-o atât de covârşitoare importanţă. După câteva zeci de pagini dense (17—43) în cari justifică *necesitatea pastoraţiei oraşelor*, cartea preţuitului nostru colaborator ne înfăţişază *constatările* ce le-a făcut asupra stării sociale, religioase şi morale a locuitorilor dela oraşe şi ne împărtăşeşte *soluţiile* cele mai potrivite şi mai complecte pentru acoperirea deficitului lor. Profesorul, preotul şi duhovnicul îşi pune rând pe rând la contribuţie cultura, experienţa şi zelul lui misionar pentru a limpezi fiecare din laturile acestei probleme. O documentare aleasă şi bogată, un fin simţ al proporţiilor şi un stil de-o seninătate egală cu aceea a omului care-l mânueşte, sprijinesc şi sporesc valoarea şi frumuseţea acestui studiu.

Cartea Păr. Cândea a fost prezentată, cu oarecari modificări, ca teză de doctorat la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Uzanţele academice şi regulamentele în vigoare cer ca lucrările de natura aceasta să aducă contribuţiuni noui la zestrea ştiinţifică a disciplinei respective, s'o augmenteze şi să-i sporească prestigiul. Aprecierile de cari s'a bucurat ea din partea comisiunii examinatoare, dovedesc că cea mai proaspătă roadă a ostenelilor cărturăreşti desfăşurate de Păr. Cândea, corespunde întru totul condiţiilor indicate. Ea taie brazdă nouă într'o ţarină nelucrată — sau prea puţin cercetată. Ea intră cu cinste în rândul cărţilor de căpătâi cari nu trebue să lipsească nici din biblioteca preoţilor de sat, pentrucă şi aceştia se isbesc de-atâtea ori de greul deslegării necunoscutelor pe cari le ridică exodul populaţiei ţărăneşti dela sat la oraş şi invers. Iată dece simţim o adevărată plăcere să ne reţinem puţin asupra uneia din laturile cele mai captivante ale problemei pe care o pune ea.

E vorba de necesitatea acordării unei atenţiuni speciale pastoraţiei oraşelor *astăzi*. Căci *astăzi* nu mai avem situaţia de altă dată. Statisticile ne arată că în foarte multe oraşe europene şi româneşti populaţia s'a dublat într'un timp record, nu atât prin naşteri, cât prin invazia sătenilor la oraş. Inainte cu câteva decenii — nu veacuri — numărul oraşelor cu peste o sută mii de locuitori era mai mic decât cel al oraşelor cari numără astăzi peste un milion de oameni. „Mulţimea în sine — cum nimerit observă autorul (p. 18—19) — a fost totdeauna şi este şi astăzi o valoare însemnată şi

acest principiu contează şi în pastorala creştină... pentrucă dacă este mare bucurie în cer totdeauna când un suflet rătăcit se întoarce la Dumnezeu şi mai mare este această bucurie atunci când prin o bună păstorire, sute şi mii de suflete sunt întoarse din drumul rătăcirii şi îndreptate spre Dumnezeu". Adevărul acesta este cu atât mai evident, cu cât tocmai aglomerările de populaţii formează cel mai prielnic mediu pentru circulaţia rapidă a ideilor salutare ca şi a celor mai puţin bune. Oraşul are părţile lui negative, mai pronunţate şi mai îngrijorătoare decât cele cari întunecă viaţa satului. Cum reacţionează faţă de ele săteanul mutat la oraş — mai bine zis cum cade în lupta inegală cu ispitele lor — Păr. Cândea ne arată limpede şi obiectiv într'un fragment pe care regret că n'am loc să-l reproduc (vezi p. 20—21). Iar cari sunt scăderile vieţii orăşeneşti, ne informează complect şi corect aproape jumătate din cartea P. C. Sale (p. 45 - 116). Citirea lor e suficientă ca să convingă pe orişicine că preotul nu mai poate trece *pe lângă* ele. Restul cărţii, indică remediile. Toate ţintesc la atingerea acestui îndoit scop: *orăşanul trebue apropiat de Hristos, iar viaţa orăşenească trebue întoarsă la limanul tradiţiilor româneşti.* Noi n'avem nevoie de oraşe europene, americane sau internaţionale, ci de oraşe româneşti Prăpastia dintre sat şi oraş trebue suprimată prin convertirea celui din urmă la Hristos şi la plenitudinea de viaţă tradiţională românească.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Dr. Marina I. Lupaş: MITROPOLITUL SAVA BRANCOVICI (1656—1683), Cluj, Universitatea „Regele Ferdinand I", 1939; p. 126.

O literatură istorică românească mai mult decât seculară face pomenire de Mitropolitul Sava II Brancovici, carele a cinstit jeţul vlădicesc al Bălgradului între anii 1656—1683. Aprecierile de cari s'au împărtăşit personalitatea şi opera lui, sunt unele favorabile iar altele mai puţin favorabile. Cele dintâi covârşesc. Adevărul e de partea lor. Cum vom vedea.

Primul istoric român care se ocupă ocazional de Mitropolitul Sava Brancovici, este Samuil Micu Clain. Informaţiile documentare utilizate de el se împletesc cu cele scoase din „de obşte şi comună trădanie". Concluzia la care ajunge el, sună aşa: Mitropolitul Sava Brancovici a pătit multe pentru credinţă, „s'a împotrivit eresului calvinesc şi l-a lăpădat şi nu a vrut a se uni cu acela."

Gh. Şincai întregeşte ştirile furnizate de S. Clain cu reproducerea pasajului privitor la Sava din cronica lui Mihail Cserei.

Petru Maior ilustrează propaganda religioasă a principilor calvini şi mijloacele slinice la cari au recurs aceştia întru atingerea scopului lor — ca „batjocorite despreoţiri şi moarte cu cari pe preoţi şi mai vârtos pe arhierei se apucară a-i speria, a-i munci şi a-i măcelări" — cu prigoanele îndurate de „lăudatul" Sava.

Aceşti trei istorici l-au văzut pe sbuciumatul vlădică în adevărata lui lumină.

August Treboniu Laurian îi întrece prin elogiile pe cari i le aduce lui Sava: el merită să fie numărat între sfinţi, căci şi-a sfârşit viaţa ca un „martir al credinţei româneşti". Pe urmele lui, întrecându-se în laude admirative faţă de vestitul vlădică, păşesc I. Al. Lăpedatu, Mitropolitul Andrei Şaguna, Al. Papiu Ilarian, N. Tincu-Velea, Episcopul Nicolae Popea, Gh. Bariţiu, E. Hurmuzaki şi Gh. Popovici. După oarecare trecere de vreme, a fost descoperit nou material documentar privitor la Mitropolitul Sava, care a fost utilizat în contribuţiunile ce ni le-au oferit istoricii contimporani dnii N. Iorga, I. Lupaş, Şt. Meteş şi maicuseamă S. Dragomir. Ultimul ne-a dat informaţiuni ample şi inedite prin traducerea şi publicarea actelor referitoare la Sava, aflate în arhivele din Moscova, şi prin traducerea fragmentară şi comentarea cronicii lui Gheorghe Brancovici.

Judecând după opiniile istoricilor amintiţi până aici, am putea spune că întreagă istoriografia românească îi este favorabilă Mitropolitului Sava. Dar n'a fost aşa.

Canonicul unit Augustin Bunea face excepţie dela linia înaintaşilor şi urmaşilor săi. El a luat o atitudine de foarte aspră şi nedreaptă critică faţă de activitatea Mitropolitului Sava, a negat toate meritele ce i-au fost atribuite acestuia şi l-a acuzat cu nestăpânită cruzime de filocalvinism. Comentând legiuirile canonice ale Mitropolitului şi decretele princiare primite de acesta, Bunea se exprimă astfel: „îl găsim deci pe sârbul Sava aplecat a introduce instituţii şi credinţe calvineşti şi greoiu întru promovarea limbii şi literaturii româneşti, chiar şi atunci când i se dau porunci atât de aspre din partea calvinilor".

Lui îi răspunde Vasile Mangra, în lucrarea: „Mitropolitul Sava II Brancovici" (Arad 1906), care reînoadă firul tradiţiei, întrerupt de Bunea, privitor la înţelegerea şi aprecierea lui Sava.

Istoricii străini — unguri, nemţi şi maicuseamă sârbi, precum şi englezul R. W. Seton-Watson — urmează calea de mijloc.

Cu tot numărul covârşitor al istoricilor cari i-au fost favorabili lui şi cu tot prestigiul indiscutabil de care se bucură ei, procesul Mitropolitului atât de crâncen lovit de pătimaşul Bunea, a rămas deschis până'n zilele noastre. Ştirile cari ne vorbesc de păstoria-i sbuciumată, au fost utilizate în contribuţiuni fragmentare. Lucrarea amintită a lui V. Mangra era până acum unica monografie care se ocupa în întregime de stinţele Mitropolitului Sava Brancovici. Ea are meritul de-a fi pus la contribuţie toate isvoarele cunoscute până atunci în legătură cu subiectul ce-l desbate. In schimb, nu-i lipsesc anumite scăderi. Ea venea doar ca o replică la exagerările răutăcioase ale lui Bunea. Ascuţişul polemic îi împuţinează seninătatea de care trebue să fie guvernată o operă istorică. In orice caz discuţia trebuia reluată şi „cazul" Mitropolitului Sava revizuit.

Domnişoara Dr. Marina I. Lupaş s'a însărcinat cu săvârşirea acestui act de dreptate. Lucrarea pe care o anunţăm aici cu bucuria şi plăcerea cu care am citit-o — şi care reprezintă teza dsale de

doctorat la Facultatea de Litere şi Filosofie a Universităţii din Cluj — ne dovedeşte că a dus la bun sfârşit sarcina ce şi-a luat-o, cu pricepere de cunoscător, pregătire ireproşabilă, putere de discernământ, dragoste de adevăr şi mai ales cu avântul caracteristic şi cuceritor al ostenitorilor tineri.

Misiunea ce şi-a luat-o dra Dr. Marina I. Lupaş n'a fost deloc uşoară. Dimpotrivă. Privirea istorică asupra atitudinii luate de cercetători faţă de Mitropolitul Sava — pe care ne-a împrumutat-o cartea dsale — ne-a arătat din destul cât de complicată e această problemă şi deci cu câtă grije trebue să purceadă la lucru celce vrea s'o clarifice.

In primul rând, puţinătatea şi calitatea documentelor în chestiune cere o serioasă clasificare a lor. Dra Dr. M. I. Lupaş s'a achitat în chip laudabil de această sarcină în partea I a lucrării dsale, dovedind că critica istorică — adică arta sau iscusinţa de-a deosebi adevărul de eroare, autenticul de apocrif, faptul istoric de legendă — îi este familiară. Ştirile cari s'au dovedit că rezistă acestei probe de foc, îi servesc osatura pe care reconstitueşte în partea II a lucrării momentele principale din viaţa şi activitatea Mitropolitului Sava Brancovici. O culegere de documente sunt puse la 'ndemâna tuturor iubitorilor de adevăr în partea III, care închele lucrarea.

Cum ni se înfăţişează profilul spiritual şi opera Mitropolitului Sava Brancovici din prima monografie complectă şi ştiinţifică — adică obiectivă — pe care dra Dr. Marina I. Lupaş o dărueşte în chestiune istoriografiei româneşti?

Cât se poate de simpatice. Nu-i locul să stăruim. Bunea n'a avut dreptate. Cu el, autoarea se descurcă senin şi definitiv: Bunea scria într'o epocă de încleştare a celor două confesiuni româneşti învrăjbite, cea ortodoxă şi cea greco-catolică, în care el apare ca reprezentantul înflăcărat al celei din urmă. Bunea ţinea cu tot dinadinsul să dea o justificare actului unirii dela 1700, exagerând proporţiile înrâurii exercitate de calvini în veacul XVII asupra Bisericii româneşti din Ardeal, „pentru a ajunge la concluzia că Unirea n'ar fi însemnat o sfâşiere a unităţii ortodoxe, ci numai o scoatere a bisericii româneşti de sub influenţa calvină" (p. 24). Mitropolitul Sava Brancovici a fost invocat în sprijinul tezei sale. Cursa n'a prins. Prea-i erau şubrede argumentele şi prea vizibil zelul papistaş şi arţagul antiortodox — adică şi antiromânesc. Mitropolitul Sava Brancovici, cu toatecă prin ascendenţa sa trupească rămâne legat de naţiunea sârbească (vezi p. 31), a simţit româneşte şi s'a comportat în consecinţă. Principele Gh. Rákoczi II — acela care la 28 Dec. 1656 a iscălit diploma prin care-l întărea pe Sava ca Mitropolit peste cel mai întins teritoriu ce-l avusese vreodată sub jurisdicţia sa un vlădică ardelean — în afară de tipărirea cărţilor în limba naţională a bisericilor şi de îngrijirea şcolilor, nu-i impusese nici o altă îndatorire calvinească şi nici nu se gândea să-i ştirbească autoritatea cum făcuse Gh. Rákoczi I cu predecesorul său (vezi p.

41). Prigoanele ce le-a îndurat, grăiesc din destul despre tăria credinței sale. Pe patul de moarte, îi dă fratelui său mai tânăr Gh. Brancovici un singur sfat: *niciodată să nu te lepezi de credința dreaptă a strămoșilor noștri!* (p. 88).

Drei Dr. Marina I. Lupaș, care-și face debutul atât de frumos cu o lucrare de istorie bisericească a românilor ardeleni, îi urăm doar atât: să stăruiască pe calea bătucită cu atâta folos pentru cultura românească de strălucitul dsale tată, căci râvna și talentul nu-i lipsesc. Iar cartea o recomandăm călduros.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Toma de Kempis: URMAREA LUI HRISTOS. Cu o prefață de Preot Prof. Toma Chiricuță (Biblioteca „Fântâna Darurilor" nr. 20 — 40). București, Fântâna Darurilor, 1938, 504 p.

Părintele Toma Chiricuță dela Biserica Zlătari din Capitală, ne dă o ediție nouă a celebrei opere mistice *Urmarea lui Hristos*. „Nu e o traducere nouă, ci o simplă reeditare a unei traduceri vechi, datorită unui bun și luminat creștin, Munteanu, și pe care a tipărit-o acum o generație în urmă pe a lui cheltuială și cu călăuzirea spirituală a Arhiereului Nifon Ploeșteanu" (Prefață). *Urmarea lui Hristos* a fost cunoscută în monahismul românesc prin secolul XVII. In anul 1647 apare la Mănăstirea Dealului o traducere slavonă (făcută după textul latin) cu toată cheltuiala Doamnei Elena „și cu toată osteneala adevăratei sale rude Orest (-Udriște) Năsturel."

Prima traducere românească o face dascălul Ioan Duma în secolul XVIII, după o ediție grecească. Traducerea lui Duma n'a fost publicată. S'a păstrat în manuscris la Mănăstirea Căldărușani, de unde a trecut în proprietatea bibliotecii Internatului Teologic din București. Al doilea traducător e Episcopul Iosif al Argeșului. Nici această traducere n'a văzut lumina tiparului. S'a păstrat în biblioteca Mănăstirii Căldărușani. La mijlocul secolului trecut apare la Buzău o traducere nouă datorită profesorului Gavriil Munteanu, fost membru al Academiei Române. In 1901 apare la București o ediție nouă cu reflexiuni la finele fiecărui capitol. Meditațiile sunt traduse de Mitropolitul Primat Iosif Gheorghian, Dnpă războiu, *Urmarea lui Hristos* s'a mai tipărit la Mănăstirea Neamțu în 2 ediții. In 1925 apare la București o traducere, după textul original, de Arhim. Galaction Cordun.

La uniți, cea mai veche traducere e a lui Samuil Micu Clain. Romano-catolicii din Moldova au tipărit-o la Bacău și la Iași.

De obiceiu se admite că autorul cărții e Toma de Kempis. S'a născut în Belgia la anul 1380, în sătișorul Kempi, aproape de orașul Utrecht. După ce-și sfârși educațiunea în școlile vremii, intră în ordinul augustinienilor, unde își petrecu toată viața. A murit în anul 1472, având vârsta 92 ani. Nu e toată lumea de părerea că avem de-a face cu opera lui Toma de Kempis. Unii susțin că ar fi scrisă de Gherson, fost cancelar al Universității din Paris, iar

alții că e scrisă de Gersenius, fost stareț al Mănăstirii din Vercell (Italia). De Grégory — în opera „Histoire du livre de l'Imitation" (Paris,1842—1843) crede că e opera călugărului benedictin Ioan Gersen. De această părere pare a fi și I. P. C. Arhim. Dr. Iuliu Scriban, în studiul asupra literaturii pioase în românește *(Biserica Ortodoxă Română*, 1926, p. 698—699).

In *Gândirea* (1938, Nr. 1, p. 54—55) dl Crainic rezumă un studiu recent al lui C. A. Kneller, publicat în revista din München *„Zeitschrift für Aszese und Mystik"*. Kneller spune că nu există dovezi categorice, dar indicațiile și presupunerile cele mai multe converg în favorul lui Toma de Kempis. Primul manuscris e din 1424 (cuprinde primele 4 părți). Cel mai vechiu manuscris cu textul complect e din 1427. Prima ediție apare la Augsburg în 1470. Până la 1500 cartea a avut 53 de ediții și 30 de traduceri.

In prefața lucrării citate, P. S. Galaction ne spune că dela începutul veacului al XVI-lea și până în zilele noastre, publicația „Pe urmele lui Hristos" se socotește la 10.000 de ediții în diferite limbi. Există chiar și o ediție a teosofilor. Hans Wittenberg (citat de I. P C. Sa Arhim. Dr. Iuliu Scriban) afirmă că după Biblie e cea mai citită carte de pe glob.

Păr. Toma Chiricuță retipărind această operă, aduce servicii mari tuturor acelora cari au obiceiul de a medita asupra problemelor religioase. E recomandabil ca *Urmarea lui Hristos* să se citească zilnic. O scurtă meditație e întărire sufletească.

Diacon IOSIF E. NAGHIU

*

Dr. *Milan P. Șesan*, Profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți: PERIODIZAREA IN ISTORIA BISERICEASCĂ UNIVERSALĂ. Studiu introductiv (Extras din revista *Candela* L, 1939); Cernăuți, Tip. Glasul Bucovinei, 1939; p. 70, Lei 40.

Dl prof. univ. Dr. M. P. Șesan este fără îndoială unul dintre cei mai productivi și mai pricepuți cărturari ai Teologiei ortodoxe române. Lucrările dsale ne vin mereu, încărcate de bucu*rii și* noutăți. Și cu ele, de fiecare dată, câte-o nouă probă despre *t*radiția de muncă necurmată pentru cultura teologică pe care o desfășoară ilustra Facultate de Teologie din Cernăuți.

Studiul de care ne ocupăm, reprezintă o parte extrem de interesantă dintr'o istorie a Bisericii universale pe care nu ne îndoim că autorul o va alcătui la timpul său. E vorba într'ânsul de gruparea evenimentelor cari participă la urzirea firului acestei istorii — căci aceasta este periodizarea. Fiecare perioadă a istoriei bisericești trebue să cuprindă un complex de fapte bine închegate întreolaltă, cari purced dintr'o cauză primordială și sfârșesc într'un efect ultim. Cele două elemente — cauza primordială și consecința finală — alcătuesc *cadrul* perioadei. Aceasta, principial.

Autorul ne plimbă prin cele mai celebre tratate de istorie profană şi bisericească, pentru a ne arăta întrucât perioadele stabilite într'însele corespund sau nu principiului indicat. Constatările ce le face, duc deadreptul la concluzia: o nouă periodizare e absolut necesară. Până şi marele nostru Eusebie Popovici a condiţionat periodizarea sa de evenimente cari au prea puţină legătură cu desvoltarea firească a istoriei Bisericii creştine: punctul de plecare al perioadei *III* el îl vede în anul 622, adică 'n ivirea mahomedanismului.

Un istoric ortodox trebue să adopte o periodizare ortodoxă a istoriei bisericeşti, pentrucă numai Biserica sa reprezintă prelungirea nefalsificată — din ieslea dela Betleem în actual — a moştenirii lui Hristos în lume. Celelalte fracţiuni ale creştinătăţii sunt simple confesiuni. Ele nu reprezintă nicidecum Biserica cea una. Fermitatea cu care dl Prof. Dr. M. P. Şesan stărue asupra acestei distincţii, poate sluji ca pildă multor universitari cari ocolesc adevărul istoric de teama de-a nu fi acuzaţi de „confesionalism".

Şi acum, iată perioadele propuse de autorul studiului în chestiune: *I:* dela naşterea Mântuitorului Iisus Hristos până la edictul din Milan (313); *II:* până la 843 (Dumineca Ortodoxiei); *III:* până la 1054; *IV:* până la 1453; *V:* până la 1914; *VI:* până azi.

Temeiurile acestei grupări? Poftiţi şi le vedeţi în carte. Sunt expuse clar şi convingător.

Dr. GRIGORIE T. MARCU

Dr. William Temple: READINGS IN ST. JOHN'S GOSPEL (Citiri în Evanghelia Sf. Ioan). London, 1939.

I. P. S. Sa Dr. W. Temple este cunoscut ca unul dintre cei mai distinşi teologi ai bisericii anglicane de astăzi. Operile sale remarcabile de doctrină şi practică creştină l-au consacrat definitiv ca erudit şi teolog de seamă.

Noua carte a I. P. S. Sale, asupra Evangheliei Sf. Ap. Ioan, se situiază fără îndoială direct în tradiţia marilor expuneri ale Sf. Scripturi. Indrăgostit în sensul cel mai profund al cuvântului de întreaga operă a învăţăcelului celui iubit al Domnului, I. P. S. Sa — în lumina acestor afecţiuni deosebite — trece Evanghelia lui Ioan vers cu vers prin sufletul său cald, căutând să fixeze pentru alţii ceeace Dumnezeu l-a învăţat pe el în timpul citirii sfintelor pagini.

Evanghelia Sf. Apostol Ioan a fost scrisă în scopul promovării vieţii religioase şi creştine. I. P. Sf. Sa Dr. Temple expune această Evanghelie pentru acelaş motiv şi aceeaş dorinţă ca şi Evanghelistul. El nu intenţionează să scrie un comentar, nici să alcătuiască o serie de meditaţii de text, totuşi în decursul expunerii comentează şi meditează. Scrisă mai mult cu inima decât cu raţiunea, cartea I. P. S. Sale nu ignorează totuşi critica istorică şi filosofică a textului. Incearcă însă să treacă peste şi dincolo de critică, spre senzul cel mai adânc al textelor, spre cugetarea proprie a Evanghelistului, lucru

pe care aşa de puţini comentatori sunt în stare să-l facă şi de care aşa de mulţi cititori au urgentă nevoie. Scrupulozitatea I. P. S. Sale merge uneori până acolo încât insistând asupra unor texte, pentru a le face cât mai inteligibile posibil şi pentru a trage ultimele concluzii din ele, revine de două şi chiar de trei ori asupra lor. Iată de pildă convorbirea lui Iisus cu femeia samarineancă la fântâna lui Iacob. Mai întâi rezumă cu îngrijire cursul conversaţiei, retezând firul cugetării şi procesul argumentării. Apoi acopere câteva pagini elaborând principiile adânci şi semnificaţia înaltă a covorbirii acesteia. Şi în sfârşit, reîntorcându-se pentru a treia oară asupra pasagiului, arată care a fost conduita pastorală a Mântuitorului în tratarea unui suflet, recomandând-o ca exemplu.

O altă trăsătură interesantă a expunerii este continuul studiu comparativ al învăţăturii Sf. Apostol Ioan cu învăţătura evangheliştilor sinoptici pe deoparte şi cu a Sf. Apostol Pavel şi a celorlalţi autori neotestamentari pe de alta, ilustrând cu o admirabilă stringenţă documentară unitatea indisolubilă a doctrinei Noului Testament, unitate care curge din Mântuitorul lumii Iisus Hristos şi care este centrul divin al acestei doctrine.

Părţile mai puţin norocoase din această minunată carte, sunt acelea în cari autorul afirmă, de exemplu, că adevărata deosebire între Apus şi Răsărit constă în faptul că Apusul trăieşte sub influinţa Bibliei, pe când Răsăritul de-abia cunoaşte Biblia; sau când contestă existenţa oricărui fel de cugetare mistică în teologia ioaneică, văzând în Apostolul Ioan numai un sacramentalist; ca şi atunci când încearcă foarte timid să miruiască de autor actual al Evangheliei a patra pe un credincios discipol al Sf. Apostol Ioan, care ar fi expus cu multă competinţă exacta învăţătură a acestuia.

Făcând abstracţie de aceste mici eclipse, cartea I. P. S. Dr. W. Temple este o piesă de reală valoare teologică.

Mirfield—Anglia, 1939 Preot D. VEŞTEMEAN

N. Berdiaeff: CINQ MÉDITATIONS SUR L'EXISTENCE. Paris (fără dată).

Problema cunoaşterii omului e de o permanentă actualitate. Ea a frământant intens mintea oamenilor, făcându-se încercări multiple pentru înţelegerea deplină a misterului existenţei omeneşti. Dacă nu s'a ajuns încă la cunoaşterea desăvârşită a fiinţei omeneşti, fiind considerat şi azi „omul, fiinţă necunoscută", aceasta se datoreşte — cum foarte just remarcă Alexis Carrel — lipsei de răgaz din partea omului de a se studia pe el însuşi, folosindu-şi inteligenţa pentru supunerea naturii voinţei şi trebuinţelor sale.

Astăzi se constată o revenire a omului la sine, o adâncire spirituală a fiinţii omeneşti — adică o valorificare justă a subiectului. Persoana omenească — în concepţia filosofiei existenţiale — nu este un element component al societăţii, ci din contră societatea e

o parte intimă a persoanei, care în ierarhia valorilor ocupă locul cel mai înalt. Persoana este o „categorie spirituală şi religioasă", reprezentând „unitatea în multiplicitate şi invariabilitatea în schimbare"; desăvârşirea nu rezidă în persoana însaşi, ci în Dumnezeu, într'o ființă care transcende lumea fenomenală. Persoana e unitatea primordială care creiază şi se sacrifică pentru o ideie, fără însă a deveni instrumentul acelei idei.

Pentru N. Berdiaeff, analiza, aprofundarea şi apărarea demnității persoanei omeneşti — ancorând-o în transcendent — este o problemă extrem de importantă, consacrându-i cele mai multe pagini în lucrările publicate până acum. In cartea *„Cinq méditations sur l'existence"*, problema filosofiei existențiale îşi găseşte şi de data aceasta un fervent susținător în persoana lui N. Berdiaeff, continuându-şi cu tenacitate munca de reabilitare a persoanei omeneşti. Lupta, şi de data aceasta ca şi până acum, e îndreptată contra antipersonalismului marxist, care, reducând pe om la un simplu „atom social", decreta societatea ca realitate primordială, anterioară omului, persoanei.

N. Berdiaeff consideră persoana ca fiind „chipul şi asemănarea lui Dumnezeu în om". Persoana nu este identică cu individul. Individul este o categorie de ordin biologic, persoana este o „categorie axiologică"; „este manifestarea sensului existenței" (p. 166). In conceptul persoanei are un rol precumpănitor libertatea, iar în virtutea acestui bun nativ, omul e o ființă istorică — privilegiu exclusiv al omului (p. 206).

Ideia călăuzitoare a filosofului creştin N. Berdiaeff — după propria-i mărturisire — este ideia omului; este studiat omul cu înfăţişarea sa, cu libertatea creatoare şi predestinarea sa creatoare. Spre deosebire de Feuerbach, care voia să treacă dela ideia de Dumnezeu la ideia de om, sau spre deosebire de Nietzsche, care voia să treacă dela ideia de om la ideia de supraom, N. Berdiaeff nu separă arbitrar subiectul de obiectul religios, ci subiectul îşi găseşte rațiunea de a fi prin obiect, care e Adevărul prin excelență. Filosofia lui N. Berdiaeff e *teandrică*.

Incontestabil că din conținutul cărții „Cinq méditations sur l'existence" se pot desprinde şi alte probleme, cum e corelația dintre filosofie şi religie, dar acestea sunt abordate numai pentru a lumina drumul către ținta pe care şi-a fixat-o autorul: de a ridica şi apăra, până la saturație, persoana omenească, căreia îi revine misiunea înfăptuirii finalității istorice.

Preot IOAN BUNEA

Dr. Sebastian Stanca: VIAŢA ŞI ACTIVITATEA EPISCOPULUI VASILE MOGA (1774—1845). Cluj 1939, p. 120. Prețul ?

Episcopia ortodoxă a Clujului are un bogat muzeu bisericesc care cuprinde importante documente din viața bisericii ortodoxe ar-

delene în veacul al XIX-lea. Cercetătorul şi scrutătorul fără zăbavă al vechilor acte din colecţia Episcopiei, este Păr. consilier episcopesc Dr. Sebastian Stanca.

Din numărul acestor manuscrise a publicat date noui, mai ales cu privire la propaganda unaţiei în Munţii Apuseni. Anul acesta, în baza actelor din epoca păstoririi lui Vasile Moga (1811—1845), prezintă contribuţii inedite cu privire la activitatea acestui ierarh. Aproape toţi istoricii l-au caracterizat pe Vasile Moga ca pe un episcop slab şi lipsit de energie.

Studiul Păr. Dr. S. Stanca este o reabilitare a lui Moga. In lumina datelor istorice noui, episcopul Moga, deşi încătuşat de restricţiile celor 19 puncte ale patentei din 1810, s'a străduit totuşi să-şi slujească Biserica şi neamul cu multă râvnă şi dragoste. El încearcă să reînvie din moarte Biserica ortodoxă, pe care duşmanii săi o îngenunchiară fără cruţare. Fiind cel dintâi episcop român după furtuna celor 110 ani de cutropire, pune primele pietre de temelie Bisericii sale. Instrucţia clerului, intensificarea zelului pastoral, promovarea vieţii religioase a poporului precum şi lupta continuă contra prozelitismului uniat, sunt obiectivele principale ale ostenelilor sale.

Pe teren naţional a lucrat ca un bun român pentru uşurarea sarcinilor şi revendicarea de drepturi pe seama preoţimii şi a norodului românesc. Aşa ni-l prezintă documentele noui.

Bazat pe acte originale, autorul studiului de faţă este îndreptăţit să respingă acuzele nedrepte cari i s'au adus acestui episcop îngrijat de soarta Bisericii sale. Cartea prezintă interes pentru orice iubitor al trecutului Bisericii noastre.

Preot L. DAVID

*

Prof. univ. Dr. *Vasile Loichiţa*: PATRIARHUL MIRON (Extras din revista *Candela* L, 1939), Cernăuţi, Tip. Glasul Bucovinei, 1939; p. 20, Lei 10.

Despre fericitul adormit întru Domnul Patriarhul Miron, s'a scris şi s'a vorbit mult din prilejul mutării sufletului său în corturile drepţilor. Puţine dintre contribuţiunile aduse în scopul cunoaşterii amănunţite a vieţii şi operei primului Patriarh al României pot rivaliza cu strălucitul elogiu postum ce i l-a făcut la 14 Martie a. c. dl Prof. univ. Dr. V. Loichiţa, în calitate de pro-decan al Facultăţii de Teologie din Cernăuţi, în aula Universităţii de acolo şi apoi în revista „Candela". Pentrucă veneratul profesor a avut cinstea, cum însuşi ne spune, de-a fi fost Patriarhului Miron colaborator devotat zece ani de zile, pe vremea când ilustrul dispărut păstorea Episcopia Caransebeşului. Portretul pe care l-a zugrăzit aici cu rară măestrie şi cu neţărmurită dragoste şi respect faţă de subiectul lui, se distinge prin informaţie exactă, bogăţie de amănunte inedite şi un stil festiv sclipitor. Tot atâtea însuşiri cari fac din lectura lui o adevărată desfătare sufletească.

Dr. GR. T. M.

Preot Dr. *Iosif Hradil*, Profesor de Teologie; ADEVĂRATA BISERICĂ A LUI HRISTOS (Biblioteca populară „Veniţi la Hristos", nr. 7) Sibiu, 1939, p. 32, Lei 7.

Sub acest titlu, Păr. prof. Dr. I. Hradil arată binefacerile de cari se poate învrednici din partea Bisericii oricare membru vrednic al ei. Biserica posedând lumina cunoaşterii dumnezeeşti, ca o mamă bună conduce pe fiii ei spre limanul fericirii veşnice. In alt capitol se indică izvorul credinţei şi se îndrumă credincioşii spre el. Din adevărurile de credinţă ce se înfăţişează aici, autorul deduce o mulţime de obligaţii morale pentru credincioşi. Corolarul acestor obligaţii îl constitue credinţa şi faptele bune. Să se pună mâna pe cărticică şi să se facă obiect de lectură, căci numai gânduri bune poate aprinde în sufletul cititorului. Prof. Dr. N. NEAGA

Arhiereul Efrem Enăcescu. PE URMELE STRĂMOŞILOR. Bucureşti, Tip. Cărţilor Bisericeşti, 1938, 176 p.

P. Sf. Arhiereu Efrem Enăcescu, locţiitor de Mitropolit al Basarabiei, ne dă o lucrare valoroasă asupra monahismului din Muntenia. P. Sf. Sa fusese exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureştilor. Vizitând diversele mănăstiri, a adunat mult material istoric şi date statistice importante, relativ la viaţa mănăstirească. Studiază numeroase monumente istorice şi instituţii culturale-bisericeşti, precum şi câteva mănăstiri mai importante. Face istoricul mănăstirilor şi totodată ne dă informaţiuni asupra situaţiei geografice şi asupra stării lor de azi. In evoluţia mănăstirilor — din nefericire — înregistrează şi epoci mai puţin luminoase. Imi face impresia că azi trăim o epocă de renaştere şi de formare a monahismului cărturăresc.

Din studiul P. Sf. Efrem, menţionez mai ales pasagiile relative la Mănăstirea Cernica (unde convieţuesc 240 de monahi) şi Mănăstirea Antim — scumpă sufletului nostru — în care se formează monahismul cărturăresc.

Cartea P. Sf. Efrem, scrisă cu mult suflet, împodobită cu ilustraţiuni din cele mai caracteristice, e o sursă de informaţiuni preţioase pentru cei cari studiază trecutul monahismului şi o lectură edificatoare pentru oricine. Diacon IOSIF E. NAGHIU

NOTE ŞI INFORMAŢII

PRIMUL ministru al României, dl *Armand Călinescu*, a fost ucis în ziua de 21 Septemvrie a. c., de-o echipă de foşti membrii ai Gărzii de Fier. Crima aceasta ne-a îndurerat şi ne-a îngândurat adânc. Ne-a îndurerat, pentrucă Armand Călinescu — omul de stat şi credinciosul prim sfetnic al Coroanei, care a introdus ordinea în Ţară, a pacificat spiritele înfierbântate de patimile luptelor politice şi a inaugurat o eră nouă de renaştere naţională — a căzut la datorie tocmai când curajul şi energia celor 46 de ani ai săi ne erau mai necesare pentrucă să culegem roadele nouei îndrumări ce i-a fost dată vieţii lăuntrice a statului nostru şi să rămânem feriţi de pârjolul care a cuprins decurând o bună parte a Europei. Asasinarea primului ministru — cum spuneam — ne-a pus pe gânduri. Respingem cu ultima indignare crimele politice săvârşite la noi în anii din urmă. Ele ştirbesc prestigiul neamului şi ne umilesc ca creştini şi ca oameni.

In locul de mare răspundere pe care defunctul l-a onorat cu atâta abnegaţie, Majestatea Sa Regele *Carol II* a rânduit temporal pe dl General Gh. Argeşeanu, care la o săptămână a cedat locul dlui C. Argetoianu, Consilier Regal şi Preşedintele Senatului. Dl Nicolae Zigre păstrează şi pe mai departe conducerea Ministerului Cultelor şi Artelor.

„NAŢIONALISM *şi Teologie la Nichifor Crainic*" este titlul unui admirabil studiu cu care dl Vasile Băncilă deschide paginile revistei *Gândirea* pe Octomvrie 1939. Din aurul lui — care trebueşte citit şi cântărit pe răgaz — reţinem deocamdată atât: dl Prof. univ. Nichifor Crainic a găsit o formulă succintă şi elocventă pentru a exprima raportul ideal dintre *etnic* şi *religie*, atunci când a cerut într'un esseu mai vechiu *„pământ naţional şi cer comun"*. „Să accentuăm, cu toată discreţia necesară, — continuă dl Vasile Băncilă (p. 417) — că Nichifor Crainic n'ar fi putut ajunge la acest rezultat fără ajutorul spiritului românesc şi fără ajutorul ortodoxiei". Pe scurt: Nichifor Crainic este o splendidă creaţie a ortodoxiei româneşti. Şi un strălucit slujitor al ei.

In acelaşi fascicol, dl Nichifor Crainic semnează o inspirată *„Rugăciune pentru Rege"*. Câteva acorduri din ea:

Miluie-l Doamne pe rege,
Dărule-armatei regale
Crucea izbânzilor tale,
Peste pământ şi'n văzduh
Sfântul strămoşilor duh.
Miluie-l Doamne pe rege.

Miluie-l Doamne pe rege,
Mantie împărătească,
Gloria ta ocrotească
Statul acesta creştin.
Noul tău tron bizantin,
Miluie-l Doamne pe rege.

„BISERICA sfântului mormânt" se numeşte cea mai proaspătă lucrare a învăţatului profesor de Teologie dela Cernăuţi dl Dr. *Vasile Gheorghiu*. Dsa a vizitat acest loc scump inimilor noastre în 1930. Şi l-a studiat cu grije şi cu pricepere de cunoscător. In româneşte, după câte ştiu, acesta este primul studiu complect şi ştiinţific în materie. Numeroase planşe şi ilustraţii uşurează la tot pasul sborul gândurilor noastre către leagănul mântuirii. Cititi-o cu evlavia cu care a fost scrisă. Noi vom reveni asupra ei.

-o-

REVISTA blăjană „Cultura creştină" comemorează în numărul ei pe Iulie—August a. c. — recent apărut — Sinodul unionist dela Florenţa. Cu acest prilej, Păr. Dr. Nicolae Brînzeu îl maltratează pe Mitropolitul Marcu Eugenicul al Efesului într'un mod incalificabil.

Deocamdată, constatăm şi luăm act că marele Patriarh Fotie şi-a mai câştigat un tovarăş de suferinţă. Incolo, „facerea" Păr. Brînzeu nu ne emoţionează deloc. Am mai citit şi noi câte ceva şi cu toatecă nu vom fi aşa de învăţaţi ca ilustritatea sa, ne luăm voie să-i spunem că n'a isbutit decât să ne stârnească râsul cu zugrăveala comisă.

-o-

ORDINUL iezuiţilor a fost însărcinat cu propoveduirea Evangheliei între mahomedani. „Liga prietenilor islamului oriental" — în cadrul căreia ienicerii papii îşi vor desfăşura activitatea misionară — nu va urmări convertiri în massă, ci se va adresa îndeosebi păturii culte a mahomedanismului (cf. „Die Christliche Welt", nr. 17 a. c.)

E mai comod aşa. „Lucrându-i" pe aceştia, îi obligi să „convingă" şi prostimea să treacă la romano-catolicism. Altfel, păcatele lor — notate cu grije — ar putea să ajungă să fie cunoscute cine ştie unde, ca cele ale Mariei Terezia. Şi apoi, doar deaceea sunt „iezuiţi" ca să propovăduiască Evanghelia mântuirii numai „învăţaţilor", căci aşa a făcut şi Domnul nostru Iisus Hristos şi sf. Apostol Pavel (vezi Rom. 1, 14).

-o-

EPISCOPUL Romei a dispus că binecuvântarea papală urbi et orbi poate fi împărtăşită şi primită de-acum înainte şi prin Radio, adică... la pas cu vremea!

-o-

Dr. I. H. RUSHBROOKE preşedinte al Alianţei mondiale baptiste — iată cea mai proaspătă ştire din lagărul sectar extern. Fostul secretar general al baptiştilor de pe planetă a meritat din plin această distincţie: e cel mai zelos fruntaş al lor. Cititorii noştri ştiu cum s'a amestecat până acum în treburile altora. Dar asta n'a fost nimic. Mai mari decât acestea veţi vedea.

-o-

CANADA a înaintat o petiţie Majestăţii Sale Regelui George VI al Angliei, rugându-l să încuviinţeze tipărirea Bibliei în dominionul de peste Atlantic. Dupăcum se ştie, în cuprinsul imperiului britanic editarea sfintei Scripturi constitue un privilegiu al Coroanei.